

Fontes Iuris Polonici
Seria Prawo Miejskie
[Materiały]

Bartłomiej Groicki

**Artykuły prawa magdeburskiego, które zowią
Speculum Saxonum. Z łacińskiego języka na polski
przełożone i znowu drukowane**

odczyt Maria Filipiak

Opracowanie na potrzeby edycji w serwisie
„IURA. Źródła prawa dawnego”

Edycja wersji z dnia 07 XI 2022 r.

**Artykuły Prawa Maydeburckiego / które zową Speculum Saxonum.
Z Łacińskiego Języka na Polski przełożone / y znowu Drukowane. Roku 1565**

[k. nlb.] Przemowa ku Czytelnikowi.

Aczkolwiek wiele Artykułów opuszczono które w Prawie są / a nie często ani zawsze sye przytraffuią / Drugie też nie są potrzebne ku sprawam Obywatelom tu Koronnym: niektóre też nie tak szeroco opisane / iako w Prawie stoią. Wszakże tak wszystko napisano / iż każdy wyrozumie iako którą rzecz skazać ma. A gdzieby też tego potrzeba / thedy w Łacińskim Exemplarzu to naydzie coby sye opuściło ex industria: tylko ty są opisane Articuly / które pospolicie a obecnie sye przygadzaią / a o kthóre Ludzie obecnie przed Sąd przychodzą / a do Prawa sye **[k. nlb.]** uciekaią. A przeto aby w miasteczkach / gdzie dobrych Praktyków niemasz / także też Szlachta y Urzędnicy / którzy Imienia sprawuią / a między Ludźmi a poddanymi Sprawiedliwość ich rozeznawiają / aby rzeczy ty które sye obecnie między ludźmi przygadzaią / umieli a wiedzieli iako sądzić / a sprawiedliwość uznawać maia / aby nie z głów sądzili / ale wedle Prawa pisanego / gdyż każda rzecz która sye wedle porządku z Prawa dzieie / tedy sye sprawiedliwie dzieie / a co nie wedle prawa / tho iuż krzywda a niesprawiedliwość: y z dobrym sumnieniem to być nie może / gdy kto nie wedle Prawa sądzi / bo sye może pomylić y obłądzić / a z niewinnego winnego udziałać / a z winnego niewinnego / albo temu przysą**[k. nlb.]**dzić / ktho do czego sprawiedliwości nie ma / a tego odkazać który sprawiedliwość ma: O to sye trzeba Pana Boga bać / który rozkazał sprawiedliwie sądzić: *Iuste iudicate filii hominum*, A na drugim mieyscu / *Dum tempus accepero, iusticias vestras iudicabo*. A tak kto sye nie chce omylić / thedy sye prawa pisanego dzierżać / a wedle niego sądzić. Tak czyniąc / nikomu sye w iego sprawiedliwości nie ubliży / a sumnienia thez złego nie będzie mieć potrzeba / ponieważ to iest *Regula Iuris: Quod Iure sit: iuste sit*.

[hasła: Korona Polska, prawo pisane, miasteczko, sprawiedliwość, niesprawiedliwość, *regula iuris*, dzierżenie, pomyłka]

[k. 1r] Poczynaią sye Artykuły Prawa Maydeburckiego.

O Spadkach a o Bliskościach.

W Rodzaiu póki są ci / co idą na dół / iako Synowie / Bracia / Siostry / ieden po drugim / Bo są w iedney Liniey / Dziewki / Wnęgowie / Prawnęgowie / póki iedno prostey Liniey ostawa w Rodzie: ci biorą Spadek ieden po drugim. Ale gdy tych nie stanie / co idą prostą Linia / Tedy przed tymi bliższymi co z boku idą / biorą ci / które zową po Łacinie *Ascendentes*, iako iest Oyciec / Matka / Dziad / Baba / *etcet*. Ci biorą spadek przed tymi przyrodzonymi / co z boku przychodzą / a nie z prostey Liniey Rodzaiu idą. *Ut de hoc Speculo Saxon: lib: i. Artic: 17. & Iure Munic: Artic: 63.*

[hasła: syn, brat, siostra, dziewczka, wnuk, wstępny, matka, ojciec, dziad, babka]

[k. 1v] Między Pobocznymi / y Stry / y Wuy / albo Ciotka / przychodzą po Spadek: Tedy którzy są iednakiey bliskości / równi sobie w Rodzie / biorą iednako Spadek przed dalszymi: wszakże Synowcy / Siestrzeczy / którzyby zostali po Rodzicach swych / maia to Prawo równo

z Stryymi / y z Ciotkami / iakoby theż byli żywi Rodzice ich: maią też brać Spadek równy / tyle ileby na Oyca albo na Matkę ich przydź miało. Bo Rodzice ich / Prawo im swe przyumieraią. *Spec:Sax: lib: i, artic: 17. Et Iure Municipali arti: 66. in Glossa. Et Specu:Saxo: lib: i, articulo 5.*

[hasła: wuj, stryj, poboczni, ciotka, spadek, rodzic, ojciec, matka]

Wnękowic / gdy ostaną po Dziadu / gdy im theż Oyciec umrze / w Dziedzictwie z Stryymi / y z Ciotkami / zdawna y theraz brali dział / a Wnękowie po Dziewkach nie brali: A wszakoż to iuż skazono / y tak iuż po Dziewkach / iako po Syniech biorą bliskość Wnękowie. Abowiem nie iedno Mężczyzna albo Białogłowa / sami ku rozmnożeniu Rodzaiu: Ale iako Bóg / y Mężczyzną y Niewiastę stworzył / ku Rodzaiowi / Tak też oboim w bliskości Imienia ma być równość zachowana. *Spec:Saxo: libro: i, articu: 5. Et ad idem lib:ii, articulo 20. Et libro i, artic: 3& Artic: 17. Et Iure Municip: Artic: 63.*

[hasła: wnuk, dziad, ojciec, dziedzictwo, córka, syn, mężczyzna, kobieta, majątek]

[k. 2r] Potomstwo ieden po drugim thedy sye iużw siódmym Rodzaiu kona: Bo tam iuż Rodzay przestawa. *Specu:Saxo: lib: i, artic: 3.*

[hasła: potomek, potomstwo]

Żonę z Dziećmi gdy ktho po sobie zostawi Matkę ich / kiedy thy Dzieci zeydą przez płodu / a Matka ich ie przeżywie / tedy nikomu nie przyumiera / y nikt inny niebędzie po nich spadku brał w dziedzicznym ich Imieniu / iedno Matka ich własna. *Speculo Saxonum libro iii, artic: 38.*

[hasła: żona, matka, dziecko, płód, własność dziedziczna, spadek]

Dzieci które ma kto z nieślubną Żoną / ieśli ią potym poymie / tedy iuż takie Dzieci są iako y ty / co sye w Małżeństwie urodzą / y biorą Dziedzictwo z tymi / co sye z Małżeństwa narodziły. Bo iuż Małżeństwo acz sye potym stanie / uczyni ie iako z poslubioney Żony. *Speculo Saxonum libro i, articulo 51.*

[hasła: dziecko, żona, dziedzictwo, małżeństwo, legitymacja *per subsequens matrimonium*]

Imienia ani Działu / nie biorą z Bracia Karłowie / ani Karlice / Szaleni / Głuchowie: ale sye takimi opiekać maią. *Speculo Saxonum libro i, articulo 4.*

[hasła: majątek, brat, karzeł, szalony, głuchy, opieka]

Mąż gdy uczyni Żenie swey Dożywocie na Imieniu / ieślihby Dzieci iey pomarły / któ**[k. 2v]**rym ono Imienie należało: tedy takie Dziedzictwo albo Własność / po nich przypada Matce ich / której w łono takiego Imienia swego przyumieraią. *Iure Munic: Artic: 57.*

[hasła: majątek, brat, karzeł, szalony, głuchy, opieka]

Rzeczy któreby zostały po którym Rzemieslniku / a zwłaszcza ku Rzemiesłu należące / thedy nie idą ni na kogo innego / iedno na Potomki / albo bliższe: a żona do tego nie ma nic / ani to do Gierady przysłusze: oprócz tego Naczynia / którymby Żona robiła / tedy to ku

Gieradzie przysłusze: iako iest Tkackie naczynie. *Iure Municipali Artic: 23, in Glossa.*

[hasła: rzemieślnik, rzemiosło, potomek, gerada]

Potomkowie / kthórzy po Oycu / albo po Matce ostawaią / kthórzy nie są z Imienia odprawieni za żywota Rodziców swoich / Tedy biorą Imienie przed tymi / kthórzy iuż są od swych Rodziców odprawieni / że iuż wezmą odprawę od nich za część ich / a że iuż mieszkaią koždy na swym chlebie. *Speculo Saxonum Libro ii, Artic: 20 & lib: i, artic: 13.* Y powinni ie będą z sobąw dział wpuścić / ci co nie byli odprawieni: o[k. 3r]prócz żeby sye ukazało / żeby sye przed tym z mienia wyrzekli /tedy działu brać nie mogą. Wypisano theż rzeczy / kthórych nie powinni kłaśćw dział / ci co są iuż odprawieni: iako gdy co kthóry po żenie weźmie / albo gdzie Oyciec albo Matka dadzą Synowi albo Dziewce Szaty / y inne rzeczy / póki w zdrowiu są. Co też zyszcze albo wysłuży na Walce. Etcet. *Ut de hoc Spec: Saxo: Litro i, arti: 10. Et Iure Municipali articulo 57. Et Speculo Saxonum Libro ii, articulo 20.*

[hasła: potomek, ojciec, matka, spadek, odprawa, żywot, rodzic, syn, córka, szaty, zdrowie, dziedziczenie, wydzielenie]

Potomkowie kthórzy ostaną w Imieniu / ieśli ieden z nich umrze: Drudzy kthórzy zostaną Bracia albo Siostry / dzielą imienie między sye. Ale sye to rozumie / gdzieby Matki żywey nie mieli / na kthórą po Dzieciach Imienie spada / gdy ktoś z iey Dzieci zeydzie bezs płodu. *Iure Municipali articulo 57.*

[hasła: spadek, potomek, brat, siostra, matka, dziecko, płód]

Imienie między sobą Bracia albo Siostry dzielą / starszy dzieli / młodszy wybiera. *Speculo Saxonum Libro ii, articulo 29.*

[hasła: spadek, brat, siostra]

Gdy umrze Niewiasta / Imienie iey na Dzieci przypada. A ieśli Dzieci iey pomrą / tego ono Imienie na Oyca ich przypada: a przyrodzeni z strony Matki / po takich Dzieciach [k. 3v] nie biorą Spadku gdy Oyciec żyw / iedno Ociec: Toż też y o Matce ma być rozumiano / że po takich dzieciach nie bierze nikt Spadku / iedno Ociec y Matka póki żywi: gdzie ieden z nich zeydzie / bierze grugi z tych: Iako sye tho napisało *ut de hoc Speculo Saxonum Libro i, articulo 17. Et Iure Municipali Articulo 63.*

[hasła: ojciec, matka, dziecko, spadek]

Umrze ktho / kthóy nie ma Braciy / ani Sióstr rodzonych z oboich Rodziców: tedy bliższy / co są w równei Liniey / tak z Rodzaiu Oycowskiego iako y Matczynego / równym Prawem biorą Imienie / kthórego im przyumrą. *Spec. Saxo: lib: i, artic: 17. & Iure Muni: art: 63.*

[hasła: brat, siostra, ojciec, matka, rodzic, spadek]

Ieśli kto Spadek bierze / kthóy iest z innego Prawa / z inney Iurisdicyey: ma postawić Rękoymie albo sye uiścić / ieśliby kto bliższy ozwał sye do tego Imienia / a odzierzał ie z Prawa / iż to co bierze ma zasię wrócić. A tho iest z Prawa y z zwyczajiu / dla uchronienia na potym trudności.

[hasła: jurysdykcja, rękojmia, spadek]

Dziecinne wszytki rzeczy / które w Imieniu Dziecinnym zostawiają / tedy thak Mężczyzny iako i Białogłowy równy Spadek y równe Prawo mają: oprócz Gierady a Hergiewetu. *Speculo Saxonum libro i, articulo 27.*

[hasła: spadek, dziecko, mężczyzna, kobieta, gerada, hergewet]

[k. 4r] Ci którzy w Potomstwo iakie wchodzą / że biorą Imienie / albo Dziedziczne: albo Niewiasty które biorą Gieradę / albo Potomkowie co przychodzi na nie Hergiewet / tedy tho czynić powinien: Nakrzód kto Dziedzictwo bierze / długi powinien płacić. *Specu: Saxo libro i, Art: 6.* Gieradę Niewiasta która bierze / powinna łoże usłane dać Mężowi umarłej Żony: po kthórey Gieradę bierze. *Specu: Saxo: libro iii, Artic: 38.* Kto bierze Hergiewet / to iest Zbroię / bliższy kótému sye dostanie Miecz / to iest starszy między Bracia / ten iako Opiekun / powinnośc tę na sobie niesie / że powinien w Sądzie bronić sieroty tey którą sye opieka. *Iure Municipali Articulo 26. Et Articulo 49.*

[hasła: potomstwo, spadek, gerada, hergewet, potomek, dziedzictwo, dług, kobieta, brat, miecz, zbroja, opiekun, sąd, sierota, opieka]

Ruchome rzeczy / Mąż po Żenie bierze / y iemu ich przyumiera: oprócz Gierady / gdzie by thego nie oddała za żywota z przyzwoleniem Mężowym. *Speculo Saxonum Lib: i, Articulo 31. Et Libro iii, Articulo 76.*

[hasła: mąż, żona, ruchomości, gerada]

[k. 4v] O Niewiastach / y o Dziewkach / a o Gieradzie.

Mąż po Żeniney Śmierci / wszytki rzeczy ruchaiące bierze: oprócz Gierady / tę bierze co nablizsza w Rodzie umarłej Niewiasty: mimo też własne Syny iey / bliższa w Rodzie Gieradę bierze / y nie może iey nikomu / ani Mężowi / Testamentem oddać / a od bliższych w Rodzie oddalić: a inne rzeczy ruchome / tedy Mąż po Żenie bierze. *Speculo Saxonum lib: iii, artic. 76. & Arti: 80 & Speculo Saxonum lib: i, articulo 31. & articulo 20.*

[hasła: żona, śmierć, kobieta, syn, gerada, ruchomość, mąż, testament]

Gierada to iest / co ty rzeczy do niey przysłużaią / szaty Niewieście / kraiane albo iuż poczęte / Sukno albo Płótno / y ty rzeczy które ku Niewieściemu ubiorowi należą / abo czego za Męża używała. Ale gdzieby Mąż kupczył Suknem albo Płótnem / chociażby poczęte było / **[k. 5r]** tedy to nie idzie Żenie / ale Potomkom / albo bliższym umarłego: tylko sye to rozumie o tych rzeczach kraianych / któreby nie ku Kupiectwu należały / ale tylko ku chodzeniu / a używaniu Domowemu. Też do Gierady przysłużaią / konie którymi robiono / krowy / wieprze / y inne rzeczy: iako gęsi / kury / skrzynie / skrzynki małe / złoto na niciach / wezgłowia / poduszki / prześcieradła / rzeczy łązienne / len / pierścienie / kthórych za Męża używała / wieńce / Księgi / na kthórych sye Niewiasty modlą / zwierciadła. *Iure Muni: arti: 25 & arti: 57. Et Speculo Saco: Lib: i, artic: 24.*

[hasła: gerada, szaty, kobieta, mąż, potomek, księga, koń]

Dziewka kthóra ostawa w domu u Rodziców / a nie wyprawiona od nich / thedy po matce bierze Gieradę: a ta, co iuż wyprawiona / nie ma z nią brać Gierady / dla tego / iż ta co iuż wyprawiona / wzięła iuż wyprawę swą / a ta czekała y ku szkodzie y ku pożytku: Bo snadźby też takich rzeczy nic nie ostało. A thak cokolwiek takich rzeczy weźmie / nie powinna tego z Siostrą dzielić. *Spec. Saco: lib: i, artic: 5. & Speculo Saxo: lib: ii, arti: 19. & libro i, articulo 13.*

[hasła: gerada, wyprawa, córka, rodzic]

Mąż Żony swoiey Szaty / ieśliby za iey zdrowia albo żywota / za potrzebą zastawił / potym Żona umrze / a bliższa domaga sye Gie[k. 5v]rady: Mąż powiada że za potrzebą za zdrowia żony swey szaty zastawił / y pieniądze w chorobie iey strawił: bliższaby sye przedsię dopierała / gdy sye zna / że on zastawił / a nie żoba iego: ieśli ma dosyćczynić za tho / albo nie? Mąż przedsię to powiada co pierwey / że za potr5zebą a za zdrowia Żeninego zastawił / a że ią tym żywił: ieśli Mąż może dowieść onym u kogo Szaty zastawiono / że za zdrowia Żeninego Szaty zastawił: tedy ta która sye Gierady domaga / ma sama sobie wykupić: a Mąż w tym nie powinien szkodować. *Ut de hoc Spec: Saxo: libro i, articulo 24.* A iż na potrzebę żeninę to utracił a zastawił: ieśli mu nie wierzą / przysięgą tego ma podeprzeć / że tak iest. *Iure Municipali Articulo 23.*

[hasła: mąż, żona, szaty, zdrowie, zastaw, gerada, pieniądze, choroba, dowód, sprzedaż, przysięga]

Niewiasta / gdzieby oddała Gieradę na śmiertelney pościeli / ponieważ nie może nic czynić przez Mężowego przyzwolenia: A tak Mąż ma opatrzeć / aby sye nic ku szkodzie potmstwu niedziało: A gdzieby sye stało / powinien o tho odpowiadać. Bo iako Mąż Żonę powinien w chorobie opatrzeć / we wszytkich potrzebach / tak też powinien opatrzeć / a nie dopuścić / aby sye co stało ku szkodzie Potomków w tych rzeczach które po śmierci iey na nie przypadaią. Abowiem Żona oprócz Mężowey woley / [k. 6r] ani żadna sierota kim sye opiekaią / niemogą nic dać bez woley swego Opiekalnika: a coby sye w tey rzeczy szkody stało / tedy Opiekun powinien opravować: iako o tym Specu: Saxo: lib: i, articu: 38. Y nie wynówi sye tym Opiekun / zem nie był / albom nie wiedział / gdyby sye sierotam szkoda sstała: Bo powinien wszytko opatrzeć / aby prze iego niedbałość a nieopatrzenie / sierocie którą sye opieka / szkoda sye nie działa. A co sye Gierady dotyczy / Tedy ieśli odpowie że nie był / nie wiedział: y niżli doma był / thym iuż były ty rzeczy przez Kapłana wyniesione / kthóremu to Żona dała / dla miłosierneho uczynku: tedy bliższy będzie Prawem tego odehy / a niżli go maią w tym pokonać. A Gierady to iest tych rzeczy / iuż nie u Męża / ale u tego u kogo rzeczy są / ma bliższa dochodzić. *Specu: Saxo: libro i, Artic: 11. Et Iure Muni arti: 23. Et Spec: Sax: lib: i, art: 24.*

[hasła: kobieta, gerada, mąż, żona, choroba śmiertelna, potomek, śmierć, sierota, opieka, opiekun, niedbałość, kapłan]

Gierady / iako sye napisało / że żadny nie ma brać / iedno bliższa Niewiasty they / która iey odumiera. A ieśli Niewiasta / po kthórey Gierada ostanie / nie ostawi Dziewki po sobie / a ma syna żaka któryby iuż Akolitem był / ten bliższy będzie Gieradę wziąć niżli siostra Matczyna / albo inna bliższa. Ale gdyby sye zaśię w inny Stan odmienił / tedy powinien zaśię

Gie[s. 6v]radę wrócić. Ieśliżeby Dziewka była / a Syn też Żak Akolit / równo taki Brat z Siostrą Gieradę weźmie: Iako o tym *Speculo Saxon: libro i, Articulo 5*. A iako przychodzi na bliższe po Niewieście Gierada / tak iako iuż opisano / co ku niey przysłuże: Tak też po Mężu gdybvy Synów niemiał / na iego bliższego przychodzi Hergiewet / tho iest Miecz / Zbroia co naylepsza na iednego człowieka / Koń co lepszy z siodłem. O ty wszytki rzeczy / gdyby Wdowę umarłego Męża Żonę winiono / czegoby z tych rzeczy nie miała / Przysięgą odeydzie. A gdzieby ich kilka było Braciy równych w Prawie ku thym rzeczam / Starszy Miecz weźmie / a drugimi rzeczami równo sye dzielić będą. *Specu: Sax: lib: i, arti: 22. Et Iure Munici: Arti: 25*. A tych rzeczy nie zową nigdy inedy Gieradą / albo Hergiewetem / iedno po śmierci tych którzy tego odumrą: dla thego / iżby wiedzieć co bliższy albo bliższemu ma być dano / a co na nie przychodzi. Bo za żywotha nie zową iedno każdą rzecz swoim imieniem / szaty szatami / zbroię zbroią: y wolno póki żyw kto swym szafować. *Ut de hoc Iure Municfi: Arti: 23*. Y ieśli kupi suknią dziś / a potrzeba mu iutro / może ią sprzedać ku swey potrzebie. Także też Mąż zbroię: tylko na śmiertelney pościeli oddać thego nie może / co za żywota mając / a dobrego [k. 7r] zdrowia miał a chował to do choroby. A tak w chorobie tego utracić nie ma ani może / y nikomu oddać . Ku szkodzie tym na które to przypada / y po śmierci iego nie ma nikt tego brać . Iedno bliższy / iako wyę napisało. *Iure Municipali Artic: 65*.

[hasła: gerada, kobieta, syn, żak, akolita, brat, siostra, hergewet, koń, miecz, zbroja, zmarły, śmierć, sprzedaż, mąż, choroba śmiertelna, zdrowie]

Gierady ani Dziedzictwa Żona Mężowi nie może wzdać / bez przyzwolenia Dziedziców a Potomków. Także theż Mąż Żenie. *Speculo Saxonum Libro i, Articulo 31. Et Iure Municipali Articulo 65. At Articulo 26*.

[hasła: gerada, dziedzictwo, żona, mąż, wzdanie, dziedzic, potomek]

Żona ieśli ma od Męża swego zapisane opatrzenie do żywota / iako to zową Łacińskim Ięzykiem *Provisioem vitae*: thedy żywność domowa / coby ią ku żywotności na ieden rok nagotowano / przychdzi iey wszytkiego połowica. A gdzieby takiego opatrzenia do żywota nie miała / tedy używać tego ma / iedno póty póki w Imieniu siedzi / a póki iey z Imienia Dziedzicy nie wyprawią. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 22. & Artic: 24. Et Iure Municip: Artic: 24*.

[hasła: żona, mąż, zapis, majątek, dziedzic, wyprawienie]

Żona kthóraby po Mężu swoim ostała Brzemienna / na Pogrzebie Męża swego . Albo też trzydziestego dnia po tym / ma to ukazać że iest brzemienna: A gdy sye taki Dziedzic urodzi [k. 7v] po Oycowskiej śmierci / gdzieby Dzieci Męża iey temu to pośledź narodzonemu / części iego dać niechciały / tedy ma dowieść czterzmi Mężmi / y dwiema niewiastami / co iey w Połogu służyły przy narodzeniu tego Dziecięcia: które dziecię ieśli umrze / Matce w łono przyumiera. A gdzieby do Kościoła doniesion potym umarł / tedz w takiej mierze / Kapłani / Mniszy / Niewiasty / świadczyć mogą / że go żywego widzieli. A tak s tąd mająbrać radę Niewiasty / aby przy pogrzebie . Albo trzydziestego dnia opowiedziała / że ią Mąż brzemienną odumarł: A Niewiasta może płód nosić w żywocie dziesięć Miesiący y dwa dni / a nie dłużej. *Speculo Saxon: lib: i, articu: 33. Et Iure Municipali arti: 96*.

[hasła: żona, mąż, brzemienna, dziedzic, śmierć, ojciec, dziecko, dawać, dowodzić, niewiasta, kościół, matka, kapłan, mnich, świadczyć, płód, umrzeć]

Gdyby kto Małżeństwo z Żoną brał / z którą by pierwey nie mieszkał / iżby ią z brzuchem poiął / Tedy ten płód który sye urodzi / gdy w Małżeństwo wstąpią przed czasem / także theż które sye urodzi po śmierci Oycowskiej późniey / Tedy nie są zupełnego Prawa aby brały Spadek z innemi dobrze narodzonemi. *Speculo Saxo: libro i, artic: 36. Et Iure Municipali arti: 96.*

[hasła: małżeństwo, żona, ciąża, płód, śmierć, ojciec]

Żonę gdy Mąż poymie / a z nią nic nie weźmie / samby theż nic nie miał / a potymby sye [k. 8r] społu dorabiali / tedy Żona po Mężowey śmierci czwartą część bierze y Gieradę / a trzy części na Potomki Mężowe. *Ut de hoc Iure Munici: artic: 22. & Speculo Saxo: lib: i, artic: 21. & artiv: 24.*

[hasła: żona, mąż, śmierć, czwarta część, gerada, potomek]

Żona póki Mąż żyw nie ma Władzey / ani w Posagu / ani w strawnych rzeczach / to iest / *in utensilibus*: ale wszystko u Męża zostawa / aż po śmierci Mężowey / toż bierze. *Iure Municipali Articulo 24.*

[hasła: żona, mąż, posag, śmierć, rzeczy strawne]

Niewiasty żadney przeświadczyć nie może / ale bliższa sye sama odwieść / gdy iąo co winuią. *Spec. Saxo: lib: i, Arti: 46. et lib: ii, arti: 63.*

[hasła: kobieta, uwolnienie od zarzutu]

Niewiastę albo Dziewkę ktoby zgwałcił / tedy taka któreby sye to stało / ma to za razem obwołać y przed Urzędem opowiedzieć. A ieśliby w polu albo w lesie sye iey tho stało / Thedy z kimby sye podkała . Ma swój Gwałt świadczyć / y ma idź do Wsi albo do Miasteczka bliższego / a tham ma swój Gwałt obwołać / opowiedzieć y oświadczyć. A taki każdy Gwałtownik / by theż iawnie podeyżrzaną Niewiastę zgwałcił / tedy na gardle ma być karan. *Speculo Saxonum Libro ii, Articulo 64. Et Iure Municipali Articulo 38.*

[hasła: kobieta, gwałt, urząd, podejrzan, kara śmierci]

[k. 8v] Niewiasty maia mieć Opiekuny / ku sprawowaniu wszytkich rzeczy: Abowiem przodkiem dla tego / że świadectwem niemogą być pokonane. Wtóre / że przez sytę / iedno przez Opiekuna / nie mogą nic zapisać / ani dać: ani też w swey odpowiedzi / nie mogą szkody żadney nieść. Też Prawa umieć nie powinny / a iżby ich do Sądu nie powłączano: a tak ie w tym czczą / gdyż koždy woli Mężczyznę o kthórażkolwiek rzecz upominać / niżli Niewiastę / y świadectwem go przystoyniey pokona / niżli Niewiastę: dla tego / że sye Niewiasty szkody strzedz nie umieją. *Speculo Saxonum Libro i, Articulo 46.*

[hasła: kobieta, opiekun, świadectwo, zapis, sąd, mężczyzna]

Niewiasty w Prawie Rzeczy mówić niemogą / ani same przez sye nic czynić / iedno przezs

Opiekuna. *Specu: Saxo: lib: ii, Artic: 63.*

[hasła: kobieta, opiekun]

Mąż Żenie gdy uści Rękojemstwem / że iey ma Oprawę uczynić / gdy mu Posag po niey dadzą / w tym niewianowawszy iey umrze: Żona została po nim . Upomina Rękoymie: Rękoymie acz nieprzą że ręczyli / gdy Posag zapładą. A ponieważ Posagu nie zapłacono / tedy iey też Oprawa nie ma być prze nie zapłacenie Posagu wczyniona: Na co bliższa ona Niewiasta [k. 9r] samosiódma dowieść / że Posag po niey dano . A zapłacono / a niżliby przeciw iey dowodzić miano . Że nie dano . Y wiano nie tylko zapisane / ale przed ludźmi kthórzyby tho wedle Prawa świadczyli / obiecane. Tedy bliższa ona tego dowieść / a niżli ią przyiaciele Mężowi o to przeświadczyć maia. *Iure Municipali Articulo 22.*

[hasła: mąż, żona, rękojemstwo, rękojmia, oprawa, posag, wiano, kobieta, dowód, samosiódm, zapis]

16 Niewiasta / gdzieby theż pociągnęła Prawem potomki Męża swego / że wniosła do Męża swego Summę iaką pieniędzy: Tedy Potomkowie bliższy dowieść / iako po umarłej ręce / że nic nie wniosła / niżliby ona miała dowieść na wniesienie: oprócz iżby ią chcieli na dowód z świadki iako po umarłej ręce puścić. *Iure Municipali Articulo 22.*

[hasła: kobieta, potomek, mąż, pieniądze, po umarłej ręce, dowód, świadek]

Żona bez Mężowego przyzwolenia / nie może nic utracić: także też y Mężowi dać . Bez przyzwolenia Dziedziców. Abowiem to Imienie kthóre Żona ma / nie innego Prawa do tego Mąż ma iedno iako Opiekun. A ten kim sye opiekaią / niemoże nic dać / żeby mogło być domnianie . Że iaką chytrością podszedł . Albo mocą wycisnął: chociaby theż do przed Prawem Żona uczyniła . Wesołą twarzą / tedy tho ważyć nic nie ma / iako o tym w Prawie Cesarskim. [k. 9v] *Et Iure Mjnici: arti: 26. et Spec: SaxoL lib: i, art: 31.*

[hasła: żona, mąż, darowizna, dziedzic, majątek, opiekun, opieka, domnianie, prawo cesarskie]

Niewiasta którey Mąż odumrze brzemienny / tedy nie może być z Imienia ruszona . Ależ Dziecię porodzi: dla tego / że tho co w żywocie nosi / tedy iest Potomek a Dziedzic onego Imienia. *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 38. Et Iure Municipali Articulo 96.*

[hasła: kobieta, mąż, brzemienna, majątek, dziecko, nasciturus, potomek, dziedzic]

Niewiasta / to iest Żona u Męża / acz ieszcze Mąż żyw / może sye Wiana swego domagać. Gdybyh Mąż utracił . Albo iakożkolwiek ku ubóstwu idzie / z tey przyczyny / aby siebie / Męża / y Dzieci żywiła. A wszakoż nie może tego sprzedać / ani zastawić / ani darować / póki Mąż żyw. *Ut de hoc Speculo Saxonum, libro i, Articulo 20. Et Iure Municipali Articulo 22.*

[hasła: kobieta, mąż, żona, wiano, dziecko, sprzedaż, zastaw]

Dziewka / kthóraby była wyposażona przez Oyca y przez Matkę / thedy ieśliby sye nie wyrzekła z Imienia / ma mieć równy dział z Bracią / albo z Siostrami: Ale tho co pierwey wzięła / chcieli mieć dział / tedy powinna położyć w równy dział / to co wzięła. *Speculo Sax: libro: i, Articulo 13. Et Iure Municipali Aerticulo 57.*

[hasła: córka, posag, ojciec, matka, brat, siostra]

Dziewka wyposażona / tedy nie bierze Giera[k. 10r]dy / to iest Niewieściego sprzętu: iedno ta co doma iest / taka Gieradę sama bierze: a nie powinna iey dzielić z Siostrą za Mąż wydaną. *Iure Municipali Artic: 27. Et Libro i, articulo 5. Speculo Saxonum.*

[hasła: córka, posag, gerada, siostra, mąż]

Niewiasta / kthóra sye niepoczćiwie chowa / traci dobrą sławę . Ale Imienia nie traci: Abowiem ta przyczyna tego ieswt / że gdzieby dziedzictwo straciła swoje . Dałaby sye iey przyczyna / że z ubostwa mogła nie przestać sromotnie żyć. A wszakoż sye tho rozumie o wolnych Niewiastach / że Dziedzictwa nie tracą. Ale Mężatka / Któraby miała od Męża dożywotną Oprawę albo opatrzenie / ta traci Maiętność swoię / gdzieby to na nią przewidziano. *Speculo Saxonum Libro i, Articulo 5. Et Iure Municipali Articulo 22.*

[hasła: kobieta, niepoczciwa sława, majątek, dziedzictwo, ubóstwo, mąż, oprawa, dożywocie]

[k. 10v] O przedawaniu y o kupowaniu Imienia : y o Wzdaniu Prawa

Dziedzicznego imienia nie może nikt sprzedać / a oddalić od swego Potomstwa/ tego w kthóre też sam wnidzie / po Przodkach swych: oprócz tego / gdyby który syn albo dziewczka / bili Oyca albo Matkę : albo gdyby sye Rodzicy starzeli / iżby ich niechcieli chować / żywić: albo iżby ie z Imienia wypądzali / albo którymkolwiek obyczaiem o gardło ich stali. Tedy z tych przyczyn mogą od nich oddalić Imienie Rodzicy ich : ale inak niemogą. A chociaby sprzedał albo oddalił / thedy gdy oni nie przyzwolą / tedy Wzdanie nic niewazy: ale co kto sam kupi / czego nabędzie / to może bez przyzwolenia Dziedziców a Potomków swych / sprzedać y darować komu chce: a ma thę moc mieć w Prawie: oprócz kto dzieci własnych Potomków swych nie ma / iedno Bracia / thedy [k. 11r] wolno mu swe sprzedać bez przyzwolenia Brackiego. *Spec: Sax: lib: i, art: 17. iu Glossa. & li:iii, Arti: 83. & lib: i, arti: 52. & lib: i, Artic: 84.*

[hasła: majątek, dobra dziedziczne, sprzedaż, potomstwo, potomek, dziedzic, dziecko, matka, ojciec, rodzic, wypędzenie, usiłowanie zabójstwa, brat]

Gdyby kto którą rzecz sprzedał / a przed Sądem nie wzdał: a ten komuby przedano / byłby tego w dzierzeniu / a zasieby tego dochodził / a przalby że nie sprzedał / gdyż thego w Księgach niemasz: tedy ten kto dzierży / bliższy iest dowieść że to kupił / świadki / przysięgą / niżliby tego dowodzić miał / że nie sprzedał / albo nie darował. Abowiem ten który iest w dzierzeniu / lepsze Prawo za sobą ma / niżli ten co go o to gaba / albo pozywa: Bo Powód nie ma za sobą więcey / iedno Przysięgę a Świadki / którymiby chciał dowodzić: A ten kogo winią / ma za sobą dzierzenie / przysięgę / y dowód przez świadki / iako kupił albo mu darowano: a dowód samotrzeciemu przychodzi. *Vt de hoc Speculo Saxonum Libro i, Articulo 15. Et libro ii, Articulo 36.*

[hasła: sprzedaż, sąd, wzdanie, dzierzenie, dowodzenie, świadek, księga, przysięga, powód, dowód, samotrzeć]

Gdzieby też było wątpliwe Prawo / tak Powodowe / iako też tego Pozwanego co dzierży: tedy dzierżawcy skazuią dowód / dla tego / że lepsza Condicya tego co dzierży / niżli tego co nie dzierży. *Speculo Saxon: lib: II, Artic: 4.*

[hasła: powód, pozwany, dzierżenie, dzierżawca, dowód]

Dzierżenie / tho utwierdza Prawo kożdemu / [k. 11v] ktoby iakie miał: z którego żadny nie może być ruszon / iedno Prawem przewyciężony. *Speculo Saxonum Libro II, Artic: 24. et libro iii, Arti: 83. Et Iure Municipali Articulo 29.*

[hasła: dzierżenie, spokojne posiadanie]

Ktoby Imienie przedał / a bronić był powinien / iesliby bronić niemógł / przeciw temu ktoby o to czynił Imienie: tedy then komu Imienie przedał / powinien Imienie wrócić / swe pieniądze zasię wzięwszy / co za tho dał. *Iure Municipali Articulo 116. Et Speculo Saxonum Libro i, Articulo 9. Et Libro iii, Articulo 35.*

[hasła: majątek, sprzedaż, pieniądze]

Żadny nie może lepszego Prawa innemu spuścić / iedno iakie sam ma. *Iure Municipali Articulo 23. Et Articulo 29.*

[hasła: *nemo plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habet*]

Imienie gdyby ktho przedał / oprócz przyzwolenia Dziedziców / na kthóre Imienie spaść ma: Tedy takie przedanie nic nie wazy / oprócz kto kupi sam nabędzie / to może przedać bez przyzwolenia. A gdy Dziedzictwo / albo Imienie komu wydawaiają u Prawa / a ci którymby ta rzecz należała / będąc przy Prawie milczeliby / a nie mówiliby ani przeciwili sye temu : tedy po tym przeciw temu już mówić nie mogą.

[Hasła: majątek, nieruchomość, sprzedaż, dziedzic, dziedzictwo]

W Prawie też Maydeburskim / kto co sobie [k. 12r] przed Prawem oprawi a zachowa / to mu w Prawie ma idź. *Speculo Saxon: Libro i, artic: 52. Et Specu: Sax. lib: ii, Arti 6. Et Iure Munic: art: 20*

[hasła: prawo magdeburskie, oprawa]

Dziedzictwo albo Imienie / iesli ktho dawa albo zapisuie : tedy to przed Prawem ma być uczyniono / dla tego / aby ty rzeczy porządnie szły / y dostatecznie mogły być doświadczone / y dowiedzione / gdzieby tego potrzeba była. *Ire Municipali Art: 55. et Arti: 20. et Artic: 140.*

[hasła: dziedzictwo, majątek, przewłaszczenie, zapis, dowodzenie]

Imienie gdyby kto komu obiecał wzdać / a w tymby umarł nie dokonawszy tego / nie powinien tego Syn dzierżeć : Bo bliższy sye zostać w Imieniu Oycowskim / niżli ten co kupił. A wszakoż pieniądze wrócić powinien / któreby Oyciec za to wzięł. *Speculo. Saxo : lib. i, Artic: 9.*

A wszakże sye ma to rozumieć / coby sam nabył a sprzedał : gdyż innego Dziedzictwa niemoże sprzedać bez przyzwolenia Potomków własnych.

[hasła: wzdanie, umrzeć, syn, dzierżyć, majątek, ojciec, kupować, sprzedawać, potomek, dziedzictwo]

Imienie iako iest dwoiakie / Dziedziczne y Ruchome : tak theż dwoiaka sprawa około niego. Dziedzictwa / a tego co ku dziedzictwu należy / tegobez przyzwolenia własnych Potomków nie może nikt oddać. Ruchome rzeczy / kthóre z mieysca na mieysce mogą być przenie[k. 12v]sione / ty oddac każdy może albo przed Sądem / albo Testamentem : oprócz Gierady a Hergiewetu. A tho sye ma rozumieć / gdy kto Niemocnym będąc / śmierci sye iuż nadziewaiąc / takie rzeczy odkazuje. *Speculo Saxon: libro i, Arti: 52. Et ad idem Iure Municip: artic: 21. et articulo 61.*

[hasła: majątek dziedziczny, ruchomość, dziedzictwo, potomek, sąd, testament, gerada, hergewet, śmierć]

Gdyby ktho Dom kupił a kupiwszy żeby sye weń wprowadził / aczby mu go ieszcze nie wzdano / tylko aby iuż zadatek kupiwszy dał / w tymby ten Dom zgorzał / tedy ostatek za co stargował / powinien zapłacić / gdy iuż onym mieszkaniem potwierdził kupno. Gdzieby w tym Domu kupnym niemieszkał / a przął sye żeby go nie kupił / Tedy bliższy sye odwieść że nie kupił. *Iure Municipali Articulo 140.*

[hasła: dom, sprzedaż, pożar, dowodzenie]

Gdy kto imienie wzdawa / albo że ie komu Dekretem przysądzaia : Tedy then coby sye mienił bliskość mieć / ieśli obliczenie przy Sądzie będzie / ma zarazem przeciw temu mówić : abowiem ieśli milczy a nie mówi o tho / tedy iuż iakoby przyzwalał. *Speculo Saxon: libro ii, artic: 6.* Gdzieby nie był oblicznie / a był pod tymże Prawem / ma czas o to mówić Rok y sześć Niedziel. *Specu: Saxo: lib: iii, artic: 83. Et Iure Municipali Arti: 20. Et Speculo Saxonum libro i, artic: 70.*

[hasła: majątek, wzdanie, wyrok, sąd, prawo bliższości, rok i sześć tygodni]

[k. 13r] Gdzieby kto sprzedał Imienie / aleby go ieszcze nie wzdał / y dzierzenia nie dał : a ieśliżeby rzecz ona zginęła / albo iaką szkode wzięła / tedy ten na tym szkoduie co sprzedał / a nie ten co kupił. A wszakoż ten co kupił / to co zadał / traci. *In Iure Civili: Et Iure Municipali Articu: 140. Et Speculo Saxonum Libro i, Articulo 9.*

[hasła: sprzedaż, majątek, wzdanie, dzierzenie, szkoda]

O Dawnościach.

Dawność o rzeczy dziedziczne / o stojące / y o leżące : Stojące / iako są Domy / Folwarki. Leżące / iako są Role / Ogrody. A tak o takie rzeczy / kto siedzi pod iednym Prawem / iako tho zową / pod iednym Dzwonem : kto chce dochodzić / ma to czynić niżli Rok y sześć Niedziel wynidzie. *Spec: Sax: lib: ii, Art 83. Et lib: ii, art: 36. & artic: 44. Et Libro i, artic: 70. & Artic: 28.*

[hasła: dawność, zasiedzenie, przedawnienie, termin, nieruchomości dziedziczna, dom, folwark, rola, jeden dzwon, rok i sześć tygodni, mienie leżące, mienie stojące]

Dawność we wszystkich rzeczach iest : oprócz [k. 13v] rzeczy które przysługują Skarbowi wierzchniego Pana / albo Rzeczypospolitey : rzeczy Kościelne zginęłe / u kogoby zastane : słudzy y niewolni / którzyby uciekli : rzeczy kradzione / albo gwałtem wzięte : Takie rzeczy dawności nie mają / ale w innych wszytkich rzeczach / tedy iest dawność. *Specu: Saxo: libro i, arti: 29. & libro ii, artic: 44. Et Articulo 25. & Articulo 36. Libro eodem.*

[hasła: dawność, przedawnienie, kościół, rzeczy kościelne, skarb, niewolnik, kradzież]

Dawność rzeczy ruchomych / ktoby o nie nie czynił Rok y dzień / to iest / Rok y sześć Niedziel: Nieruchających rzeczy / gdy kto kupi / a za wzdanim wedle Prawa dzierży / tedy kto pod iednym Dzwonem siedząc / Rok y sześć Niedziel milczy / doydź tego nie może : ktoby nie był tam gdzie Imienie leży / chodził po służbach / po Rzemieślech / tedy dziesięć Lat dawność / ku dochodzeniu bliskości albo Imienia / któreby nań wedle Prawa przysługiwało. A ktoby w ziemi niebył / ale w cudzych ziemiach / temu trzydzieści Lat y Rok idzie dawność. *Specu:Saxo: lib: ii, Art: 44. Et Iure Munici: Arti: 21. & Arti: 140. & Specu: Saxon: lib: i, Art: 28. & libro ii, Art: 31.*

[hasła: dawność, zasiedzenie, przedawnienie, ruchomość, rok i dzień, rok i sześć tygodni, nieruchomość, sprzedaż, wzdanie, jeden dzwon, majątek, rzemiosło]

Zastawne Imienie / to dawności nie ma / że ie zawsze bliższy może wykupić. *Speculo Saxo:lib:ii, art: 24. Et Iure Muni: art: 20. & art: 140.*

[hasło: majątek, krewny, dawność, sprzedaż, wykup, zastaw]

[k. 14r] Dawność nie iest w żadney rzeczy / gdzie niemasz darowania albo przedania / to iest Zapisu na co: albo iż kto dzierży / gdy iedno za Prawem nie dzierży : tedy w takiej rzeczy dawności niemasz. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 44. E libro iii, Articulo 4.*

[hasła: dawność, darowizna, sprzedaż, zapis, dzierżenie]

Dawność nie idzie dzieciom póki Lat nie mają / oprócz gdy iuż ku latom przyyda : tedy gdyby były tam oblicznie pod tym Prawem / a niemieszkały nigdzie indzie / a milczałyby rok y sześć Niedziel o swą krzywdę : tedy iuż dawnością tracić mogą. *Iu: Mun:Ar: 21. & li: i:Ar: 70.*

[hasła: dawność, dziecko, rok i sześć tygodni]

O krzywdy iakie gdy na kogo żauią : poki Rok nie minie / ma odpowiadać : gdy Rok minie / ten który sye mieni mieć krzywdę / niema iuż mieysca o to czynić. *Spec: Sax: lib: iii Art 31.*

[hasła: przedawnienie, pozew, krzywda, termin roku]

O Długach / a o Dłużnikach

[k. 14v] Dług iaki / gdy Żona za Męża uiści / a Mąż umrze / a ostawi Imienie po sobie / na którymby ona miała Dożywocie: tedy taka żona została po Mężu nie powinna długów Mężowych płacić / choziaby sye za nie uiściła: ale Potomkowie będą winni płacić / póki onego umarłego Imienia sstawa: A gdzieby iego Imienia nie dostało / tedy dopiero Żona /

za co sye uiściła / powinna płacić z swego. Bo Żony nie powinny płacić długów Mężów swych. *Speculo Saxonum libro i, Art: 20.*

[hasła: dług, żona, mąż, majątek, dożywocie]

Dług theż gdyby komu miano płacić / na dzień nieznamionowany / a onby nie był: Tedy iedno on dzień straci / ale pieniędzy a długu swego tym nie straci. *Speculo Saxonum Libro ii, Articulo 11.*

[hasła: dług, termin, zapłata, pieniądze]

Gdzieby kto znał Dług / a dawał fanty albo Imienie / a powiedałby że pieniędzy nie ma / ani srebra / ani złota / thedy ma przysiądz / że tego nie ma: a Dłużnik będzie powinien od niego brać to co dawa: A Urząd Mieyski przysięgły / ma to oszacować za co stoi. *Specu: Saxon: libro i, Articulo 70.* A ieśli ma czym płacić / te[k. 15r]dy do ośmi dni / potym do trzech dni / potym do dwu dniu / potym do Zachodu Słońca / albo do iutra / ma być skazana płaca: oprócz żeby Gość był / kthóryby iednego dnia do Sądu przyiechać niemógł / tedy tak prędkiego Roku płacić nie ma. *Spec: Sax: lib: i, artic: 5. & Iure Municip: artti: 27.* A ieśli zakład / to iest / thy rzeczy kosztownieysze niżli dług / przy tym co zostawa co nad wysz czyie iest: ieśli nie dostanie / tedy ten powinien dołożyć a zapłacić. *Spec: Saxo: libro i, arti:70. & Iure Municipi: art: 46 & art: 27.* To też co da w zakładzie dłużnik / thedy ten kto pożyczył / może obrać między tymi rzeczami co chce brać. A gdzieby ruchomych rzeczy nie dostało / tedy z dziedzictwa ma być płacono. *Specu: Saxo> lib: iii, Articu: 39.*

[hasła: dług, fant, majątek, pieniądze, przysięga, dłużnik, urząd miejski, gość, pożyczka, ruchomość, dziedzictwo, dłużnik, egzekucja]

Długów gdy sye kto przy / thedy mu przychodzi dowód iako nie dłużeń. A ieśli sye nie przy długu / ale powieđa że zapłacił: tedy samotrzeć ma przysiądz że zapłacił: oprócz gdzieby Sądem nań dowiedziono / albo gdzieby zapisany Dług był / a onby sye przął / thedy odprzysiądz sye nie może: gdyż to co sye Prawem dzieie / Prawemby sye też to ukazać miało / że zapłacił. *Iure Municipali Articulo 27.* A gdy kto Dług zna / tedy ma być skazana płaca do dwu Niedziel: a gdy Dług wielki / thedy do dwunaście Niedziel. *Speculo Saxo: li: ii, Arti: 6. Et Iure Municip: Articulo 34.*

[hasła: dług, dowód, samotrzeć, sąd, dowodzenie, zapłata, termin]

[k. 15v] Długi które zostaną po umarłym / tedy naprzód przed wszytkimi długi / ma idź nakład na Pogrzeb / a potym Sługam myto ich / y wiano albo oprawa ma naprzód idź przed innemi długi / a zwłaszcza / ieśli sye pierwey oprawa stała / niżli Mąż na tym Imieniu długi zapisał: a dłużnicy przed trzemidziesty dni o dług który im umarły był został / nie mogą Potomków gabać / ani Sędzia może ich ciądzać. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 22.*

[hasła: dług, zmarły, nakład, pogrzeb, sługa, wiano, oprawa, zapis, dłużnik, potomek, sędzia, majątek]

Długu aby nie płacił Dziedzic / iżby sye przął że spadku nie wziął: ieśli nań dowiodą / że fałszywie zaprzął / a iż spadek wziął: tyle dwoie ma zapłacić / ile dług niesie. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 6.*

[hasła: dług, spadek, fałszywe zeznanie, zapłata]

Dłużnika swego ieśli kto pociągnie do Prawa / ieśli nie osiadły / tedy Urząd gdy go strona powodna o to żąda / powinien takiego uiścić / aby Praw był / a Prawu dostał: Ma też mianować powód iaki to dług o który pozywa / aby obwiniony mógł tym lepiej wyrozumieć a obaczyć / mali znać albo przeć. *Iure Municipali Articulo 34.*

[hasła: dłużnik, osiadły, urząd, strona, powód, dług, obwiniony]

[k. 16r] Chyrograff ieśliby kto miał na dług / a czas by minął / który na Chyrografie opisano zapłacić: ieśli powie dłużnik że zapłacił / samotrzeć tego ma dowieść / to zwyczaj tak niesie: a zwłaszcza gdy iuż czas minie / na który zapłata być miała.

[hasła: dokument, dług, dłużnik, samotrzeć, dowodzenie, zwyczaj]

Długi / iako sye pierwey napisało / płacą z rzeczy Ruchomych albo dziedzicznych. A gdzie by Dłużnik nie miał czym płacić / tedy do więzienia ma być dan. *Speculo Saxonum litroi, articulo 70. et Speculo Saxo: lib: iii, Arti: 39.*

[hasła: dług, ruchomość, nieruchomość dziedziczna, dłużnik, więzienie]

O Dług troia odpowieć / a każda ma osobliwe Prawo: ieśli prosto żałuią / żeś mi winien: Ten co go winią / ma przysiądz sam iż nie winien: ieśli rzecz z em zapłacił / tedy samotrzeć ma przysiądz że zapłacił. Ieśli rzecz żeś mi to odpuścił / a ten sye k temu niezna: powód bliżzy swą przysięgą tego dowieść / że nie odpuścił. *Specu: Sax: li: i, Art:65 & lib: ii, Articulo 6.*

[hasła: dług, samotrzeć, przysięga, powód, dowodzenie]

Dług gdy kto szperuie na cudze Imienie / thedy pierwszy Szperunk / ten idzie naprzód: wszakoż ktoby nie przypozwał / na trzy Sądy uczyniwszy Szperunk / a on coby pośledź **[k. 16v]** szperunkował / będzie przypozwał / y przewiedzie pierwey Prawo / aż do końca: Tedy ten iuż będzie bliższy Imienia / niżli on co pierwey szperował / a w Prawie nic nie czynił. Gdzieby theż kto / aczby szperował inny przed nim / przyszedł pośledź y szperowałby / a ukazałby Zapis albo Chyrograff / któryby miał na Dług / tedy iednak przed onymi co pierwey szperowali / a Zapisu ani Chyrograffu nie mieli / tedy tego szperunk pierwey poydzie / chocia pośledni: gdy iedno Zapis ukaże albo Chyrograff. To w Procesie Sądowym tak sye zachowywa.

[hasła: dług, zabezpieczenie, majątek, sąd, dokument, proces]

Długi / rozmaitymi sye obyczaiami płacą: Ale gdy iedno świadectwo thego będzie iż tho zapłacił tedy od płacenia wolen / gdy będzie świadectwo dostateczne / godne / tych co wiedzą / albo co słyszeli / albo widzieli / iż tho co pożyczono / że zapłacił. Drugie też / iż da ktho rzecz swoię / za tho co mu dłużeń / a Dłużnik to przyymie / tedy iakoby gotowe pieniądze dał. Trzecie / iżby kto był co winien Głuchowi / który mówić nie może / tedy świadectwo tych którzy widzieli że mu dano / waży. Czwarte / ieśli Dług swoy ukaże na swym innym dłużniku / a ten komu winno tho / przyymie / y na tym przestanie: Tedy ci co słyszeli

/ świadczyć mogą. *Speculo Saxonum lib: ii, Articulo 6.*

[hasła: dług, zapłata, świadectwo, pożyczka, dłużnik, pieniądze, głuchy]

[k. 17r] O Świadcach / o Dowodziech/ y o Odowodziech

Gdyby kto powiedział / że mu był umarły winien / y upomina sye bliższym po śmierci umarłego / iako synowi po Oycu / albo bratu po Bracie / albo inszym bliższym : przyszłoby odwieść sye samosiódmym / że ich Przodek nie był winien tego długu : A wszakoż iżby snadź Potomkowie nie wiedzieli o takim długu / a ten co powie że mu dłużno / pewnie wie : tedy temu kto o dług żałuie samosiódmemu przysięga przyydzie / y ma dowieść samosiódm / iako mu było winno. A gdy dowiedzie / płacić mu maia bliższy. A to sye rozumie / gdzieby bliższy przysiędz nie chcieli / **[k. 17v]** a puścili dowód powodowi. *Speculo Saxonum libro i. Articulo 6. & libro iii: Articulo 31. Et Iure Munnicipali Articulo 67. & Articulo 103.*

[hasła: zmarły, śmierć, syn, ojciec, brat, dług, potomek, przysięga, dowodzenie, samosiódm, dowód, powód]

Gdy kto żałuie na kogo o rzecz niewidomą / której pokazać nie może : thedy obwiniony bliższy sye odwieść. Ale iesli pokaże którą rzecz / która ma lice / suknią / konia / bydlę / albo równe tey rzeczy : Tedy powód bliższy dowieść / iż tho iego rzeczy są. *Ut de hoc Speculo Saxonum lib:i, Articulo 15.*

[hasła: obwiniony, koń, bydlę, powód, dowodzenie, skarga]

Świadcowie nie maia inaczey świadczyć / iedno że pewnie wiedzą / albo że byli przy thym / gdy sye ta rzecz stała / albo iż słyszeli od niego co nań żałuja / że powiedział albo zeznał / że tak było iako ten żałuje : y gdyby przysięgali / tedy maia przysięgać że wiedzą o tym / że tho rzecz sprawiedliwa iest / o co przysięgaią. Jeśli o Dziedzictwo albo o Dziedziczne rzeczy świadectwo ma być / albo o długi że ie zapłacono / któreby były nie zapisane : Tedy to Ludzie ośiedli czynić a świadczyć pod przysięgą maia. Ale o Długi proste zapłacone / thedy może świadczyć / chocia nieośiadły. *Iure Muni: artic : 106. & artic: 107. & art: 108. & art: 109. & art. 110. & art. 112. E Specu: Saxon: lib: ii. Artic: 11. & articulo 22.*

[hasła: świadek, zeznanie, przysięga, sprawiedliwy, dziedzictwo, majątek, przysięga, dług]

[k. 18r] Świadek ieden w Prawie Maydeburskim nie waży nic / iedno dwa albo trzy. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 54.*

[hasła: świadek, prawo magdeburskie, *testis unus testis nullus*]

Świadczyć niemoże Człowiek złey sławy / ani naganiony / szalony / dzieci co lat nie maia. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 8.* Y Niewiasty nie moga świadczyć / iedno w niektórych rzeczach / które są w Prawie opisane : iako o tym wyszey.

[hasła: świadek, zła sława, naganiony, szalony, dziecko, kobieta]

Świadectwo Świadców nie waży nic / aż pierwey przysięgą : a na Świadki / kto sye ciagnie / ieśli nie dowiedzie / upada w swey rzeczy. *Spec: Sax: li: i, arti: 53. & lib: iii, Articu. 19.*

[Słowa kluczowe: świadectwo, świadek, przysięga, dowodzić]

[hasła: świadek, przysięga, dowodzenie]

Świadczyć gdy Rayce mają / nie trzeba im przysięgać / kiedy jedno tho świadczą / co sye przed ich Urzędem działo Radzieckim. Abowiem ponieważ przysięgli na Urząd / tedy im ma być wierzone. Ale gdy świadczą / thylko z osób swych / iżby nie tego świadczyli / co sye przed ich Urzędem działo : ale z osobna / gdyby iaką rzecz *extra Iudicialiter factam*, świadczyli komu / że byli przy thum / kiedy sye sthało albo działo / że wiedza o thym : tedy takowe świadectwo nic nie waży / chocia Rayca świadczy albo przysięg[k. 18v]żnik / albo Wóyt / aż przysięga iako inszy Świadek / gdyby im wiary dać niechciano. *Iure Muni: articulo 102. & artic: 11. & artic: 32. & art: 74. Et Speculo Saxonum libro iii. Articulo 25.*

[hasła: rajca, przysięga, urząd, świadek, przysiężnik, wójt]

Gdy na kogo załuią / a świadki nań mają / tedy nie może obwiniony sam przeciwko Świadkom odejdz : Ale y z tyłemże Świadkom ma sye oczyścić. *Speculo Saxonum libro i. Artic: 15. Et ad idem Speculo Saxonum libro ii. Articulo 11. Et Iure Municipali Articulo 75.*

[hasła: skarga, świadek, obwiniony]

Przysiężnicy mają świadczyć / gdy kto komu wzdawszy Imienie / da w nie Wwiązanie / a ich świadectwo ma mieć mieysce : y co oni w takiey rzeczy świadczą / powinien poświadczyć Sędzia albo Wóyt / co oni znią. *Spe: Sax: lib: iii. Arti: 88. & art: 25. Et spec: Saxo: lib: i, arti: 8. Iure Muni: artic: 32. & arti. 52.*

[hasła: ławnik, wzdanie, majątek, wwiązanie, sędzia, wójt, świadectwo]

Świadek nie wezwany / ani k temu z Prawa przypędzony / ku Świadectwu może być nie przypuszczon : Abowiem kto świadczy bez potrzeby / a w przysięgę sye wdawa / podeyrzenie o sobie czyni / że z takiego świadectwa pożytek mieć ma albo z przychylności / albo że lekki człowiek / albo szalony / gdyz tho szalonego oby[k. 19r]czay chocia go nie pytaią / tedy powieda. A tak taki może być od Świadectwa odrzucon / a ku Świadectwu nie przypuszczon. *Speculo Saxonum libro iii. Articulo 31. & libro i, Articulo 8.*

[hasła: świadek, świadectwo, przysięga, podejrzenie, szalony]

Zgodę którą strony między sobą uczynią / y zakład w tym założą / powinien każdy dzierżeć : a iesliby która strona zruszyła to / a niechciała tego dzierżeć / a pociągnęłaby o to do Prawa drugą stronę : tenby powiedział / że sye o to ziednał : Tedy bliższy tego dowieść Jednaczmi / że sye ziednał / a niżli ten co sye przy / że Jednania nie było. *Speculo Saxonum lib: i. Articulo 8. Et Iure Municipali Articulo 51. & Articulo 53.*

[hasła: zgoda, strona, dzierżenie, dowodzenie, jednacz, jednanie]

Dowodzić na którą rzecz iest Rok zawity / a ku wywiedzeniu Świadków / Rok y sześć Niedziel ma być dan. *Speculo Saxonum libro i. articulo 62. & Iure Municipali Artic: 75.*

[hasła: dowodzenie, termin zawity, świadek, rok i sześć tygodni]

O Imienie albo o Dziedzictwo / gdyby komu przyszedł Dowód : tedy ma dowodzić samosiódm. A wszakoż Prawo dzierży / że może samotrzeć / gdy iedno z ludźmi osiadłymi /a z thymi co do tegoż Prawa przysłużsaią / przysięże. *Iure Municipali Articulo 106. Et Articulo 107. Et Articulo 108.*

[hasło: majątek, dziedzictwo, dowód, samosiódm, dzierżenie, samotrzeć, osiadły, przysięga]

[k. 19v] Na świadki kto sye bierze / albo komu przysięgę skażą / a dosyć temu nie uczyni na Roku na khtórym dowodzić ma / swą rzecz traci : prócz ktoby *Legale impedimentum* przyniósł / czemuby tego na ten czas uczynić nie mógł. *Specu: Saxonum lib: i, articu: 62. Et lib: ii, Articulo 12.*

[hasła: świadek, przysięga, rok, dowodzenie, *legale impedimentum*]

Świadkowi któryby świadczył za kim / iżby mu kto przyganę uczynił : zarazem thego ma dowieść / w czym go wini. *Speculo Saxonu libro i, Articulo 51.*

[hasła: świadek, dowodzenie]

Człowiek koždy bliższy iesth / gdzieby mu szło karanie na gardle / albo na zdrowiu / albo też o Imienie / bronić tego / a odwodzić sye / niżli by go kto pokonać miał. A tho sye ma rozumieć / gdzie iawna rzecz nie iest. *Speculo Saxo: li: i, articulo 8. & arti. 15. & articu: 18. & Artic: 64. Et lib: ii. Arti: 26. Et lib: iii. art: 38. & arti: 37. Et Iure Municipali Articulo 111.*

[hasła: kara śmierci, karanie, kara cielesna, majątek]

Ci którzy którey rzeczy dochodza dla potwarzy / dowodza swey rzeczy Świadki godnymi / albo dowody bardzo słusznymi / albo Sądowymi rzeczami niewątpliwymi. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 66.*

[hasła: dowodzenie, świadek, dowód, sąd]

[k. 20r] Dowód żadny nie iesth dostateczniejszy / a pewniejszy / iedno który Sądowy iest / bo tu iuż przysięgi nie trzeba: Abowiem co sye przed Sądem sstanie / thego iuż nikt zaprzec nie może. *Speculo Saxonum libro ii. Ariculo 18. & Articu: 19.*

[hasła: dowód, sąd, przysięga]

O Przysiegach.

Przysięc gdyby kto miał o kthórą rzecz obwiniony / żeby sye Przysięgą odwieść miał : thedy może chceli puścić przysięgę powodowi co nań załue : a Powód mu iey zasie zdać nie może / gdy ia przyymie / iedno przysiędz chceli. Acz tho o Rękoymiach napisano na przodku / ale też to ma być rozumiano o Powodzie y o obwinionym. *Speculo Saxonum libro iii, Articul: 11.*

[hasła: obwiniony, przysięga, powód, rękojmia]

Ręki swey gdyby sye kto przec chciał / że nie pisał Listhu albo Chyrograffu / albo

iakiegokolwiek fałszu / kthórymby nań dowodzone : [k. 20v] tedy Powod samotrzeć przysięgłszy / bliższy nań dowieść iż to iego ręki pisanie / niśli sye on odwieść. *Iure Municipali Articulo 109.*

[hasła: list, dokument, fałsz, dowodzenie, powód, samotrzeć, przysięga]

Przysięgę iesliby komu skazano z Prawa / kthóryby był z inney Jurisdycyey / to iest z innego Prawa / a czas by był iako w prawie zową *Ligatus*, to iest wiązany / w który czas żadnych przysięg nie czynią : tedy Sędzia nie ma odkładać takowey przysięgi : oprócz iżby strona przyzwoliła. A tożdy wszędy przysięgą odeydzie gdzie nań iawnego dowodu niemasz. *Iure Munici: artic: 117. Et Speculo Saxonum li: i. art 7. & Articu: 15. & Articu: 18. Et lib: ii. Articulo 10. Et Iure Municipali articu: 47.*

[hasła: przysięga, jurysdykcja, sędzia, strona, dowód]

Gdy kto po umarłey ręce Długu iakiego dochodzi / tedy ma samosiódm przysiędz: *Ut de hoc Speculo Saxonum lib: i. Articulo 6.* A iesli też kto na kim długu dochodzi z Świadki / powinien z tylemże Świadków sye oczyścić. *Iure Municipali Articulo 103. & Articulo 67.*

[hasła: po umarłej ręce, dług, samosiódm, przysięga, świadek]

Zwyczaj też to dzierży / że kogo winia o co / a zwłaszcza o długi / a on przysięgą odchodzi / a czyni to iuż nie raz / ale wiele kroć / ku ludzkiej szkodzie : taki iuż bywa podeyrzany / y niedopu[k. 21r]szczaia mu samemu przysięgać / iedno z świadki. Tho sye zwyczajem zachowywa / a zwyczaj dobry iest za Prawo. Bo kto często na cudzą szkodę przysięga / nie przystoyna rzecz aby mu samemu wierzone.

[hasła: zwyczaj, dzierzenie, dług, przysięga, podejrzany, świadek]

Przysięgę komu skażą / albo że sye sam na to pozwoli / też przed Jednaczmi: Thedy gdy temu dosyć nie uczyni / rzecz swą traci. A Jednaczmi może każdy dowieść / nie inak iakoby sye to przed Sądem działo. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 8. Et libro ii, Articulo 11.*

[hasła: przysięga, jednacz, dowodzenie, sąd]

Gdyby kto przysadz miał / y byłby gotów tho uczynić czasu naznamionowanego / a Powódby przysięgi słuhać niechciał / będąc oblicznie / albo theż na Roku nie stanął / aby przysięgi przysłuchał : Tedy ten iuż od przysięgi wolen / y ma to iuż tak ważyć iakoby przysięgł : oprócz że by then co miał przysięgi słuhać / ukazał *Legale impedimentum*, czemuby na ten czas nie mógł być. *Speculo Saxonum lib ii, Articulo 11.*

[hasła: powód, przysięga, rok, przysięga, *legale impedimentum*]

[k. 21v] O Jednaniu a Zgodach.

Iednanie / kthóreby sye sstało nie przed Sądem / tedy siedmią Świadków ma być dowodzone : Y ma the moc Jednanie / iako też rzecz osądzona : Abowiem przysłusze to / wiarę chować między Ludźmi : co sye ieden raz podoba y ssthane / thego trzeba strzedz y dzierżeć. Aczkolwiek napisano iest w Texcie / iżby samosiódm miał dowieść Jednania : Ale iednak tak

w Prawie napisano / że iedno samotrzeć dowodzi. *Iure Municipali Articulo 52. & Articulo 53. Et Speculo Saxonum libro i, Articulo 8.*

[hasła: sąd, świadek, dowodzenie, jednanie, osądzenie, dzierżenie, samosiódm, samotrzeć]

Jednacze gdy iednaią / tedy co wyrzeką / aby to dzierżano / zakład założyc maią. *Iure Municipali Articulo 53.*

[hasła: jednacz, zabezpieczenie]

[k. 22r] O Rękoymiach.

Rękoymie są dwoi / Jedni którzy ręczą za kogo / przed Sądem albo Urzędem. Drudzy którzy ręczą tam na stronie / ci mogą ieśli sye przą Rękoiemsthwa przysięgą odydź. Ale Rękoymie co Sadownie ręczą / tedy kiedy Iściec nie stanie / powinni zań odpowiadać: A na Imienie albo na maiętność dłużnikowę / nie ma sye sięgnąć wierzyciel / ależ pierwey z Rękoymią czynić będzie ten kto pożyczyl. *Spe: Saxo: li: iii, art: 9. & Iu: Mu: arti : 117.*

[hasła: rękojmia, sąd, urząd, strona, rękojmia, przysięga, ewiktor, majątek, dłużnik, pożyczka, wierzyciel]

Rękoymie powini są za thego odpowiadać za kogo ręczą : y kogo ręczą na postawienie / powinni go stawić / : a ieśli go nie stawią tedy powinni zań płacić : oprócz gdy kogo wyręczą / o ty rzeczy / o któreby kto gardło zasłużył / a w tym uciecze wyręczony / thedy tych pokut któreby on miał miec nie powinni oni nieść / iedno powinni płacić zań / to coby wedle Prawa ustawy / a wazności oney rzeczy było. *Spec: Sax: libro i, arti: 65. Et Iur: Muni: Articulo 31.*

[hasła: rękojmia, kara śmierci, grzywna]

Potomkowie powinni Rękoymie wybawić **[k. 22r]** z rękoiemstwa / thy którzy ręczyli za Oyca ich / który umarł. Y iesli Imienie albo maiętność po umarłym wezmą / powinni dług zapłacić : Jeśli nic po nim nie wezmą / płacić nie powinni. *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 10.*

[hasła: potomek, rękojmia, ojciec, spadek, majątek, dług]

Rękoymia iesli za kogo ręczył / iż miał przysiędz / tedy iesli umrze ten za kogo ręczył / powinien sam rękoymia przysiędz / to co Iściec uczynić miał /albo zań płacić. A gdzieby w takiej mierze Rekoymia przysiędz nie chciał / tedy może puścić przysięgę temu / który go o Rękoiemstwo Prawem gaba. A ten Powód chociaby zasię przysięgę wzdawał Rękoymiemu / thedy nie będzie zasię powinien Rekoymia przysięgać. *Speculo Saxonum Libro iii, Articulo 11.*

[hasła: rękojmia, przysięga, ewiktor, przysięga, powód, wzdanie]

Rękoiemstwo / które Sadownie ma być czyniono : Naprzód o Szkodę / kthóreyby sye trzeba nadziewać / iż kto ma Dom zgniły / może Sąsiadowi przez tho szkoda być / albo co podobnego k temu : albo iż sye kto iści / aby stał tu Prawu / a usprawiedliwił sye. Też Opiekunowie / którzy czynia Istotę Dzieciam / którymi sye opiekac maią. *Iure Muni: arti: 27. Et Speculo Saxonum libro i, Arti: 65. & libro iii, Arti: 17.*

[hasła: rękojmia, dom, sąsiad, opiekun, dziecko, opieka]

Rękoymie gdy za kogo ręcza spólną reka / iesli iednego za wszytki pociągną do Prawa / [k. 23r] wszytek Dług płacić powinien. A wszakoż ma mu być zachowana Akcyja przeciw drugim Rękoymiam / co z nim ręczyli / aby swoje część / co na nie przyydzie zapłacili. Gdzieby też then ieden zapłacić niemógł / tedy iednak na drugich ten komu dłużno / dochodzić może. Y gdzieby wszytki pozwano / tedy iuz każdy powinien za sye płacić co nań przyydzie / za co ręczyli. A gdzieby kto dług zapłacił : a ten komuby zapłacono / przaby sye tego thedy themu dowód przyydzie ze dwiema Świadcokoma / kto powiedział że zapłacił. A gdy ma kto Rekoymią po kim / thedy nie może pierwey z Istcem działać / aż pierwey z Rekoymia będzie o to czynił. *Specu: Saxo:lib: ii, art: 6. Et Iu: Mu: ar:31.et li: iii,ar: 39. et Iu:Mu:ar:117.*

[hasła: rękojnia, dług, dowód, świadek, ewiktor]

Reczyli kto za kogo / tedy ten komu dłużno / tedy nie może pierwey z swym Dłużnikiem czynić / aż z Rękoymia pierwey. *Specu: Saxonum libro: iii, articulo 39. Et Iure Munici: artic: 117.*

Rękoymia / gdy ręczy Konia / albo iakie bydlę postawić / a w tym Koń albo ono bydlę zdechnie : Tedy iesli go pozową / aby ono bydlę postawił : ma skórę onego bydlęcia przed Sąd przynieść. A gdzieby mu nie wierzono / żeby onego bydlęcia skóra była / ma przysiędz / tedy będzie wolen. *Speculo Saxon:lib:iii, Articulo 10.*

[hasła: dłużnik, rękojnia, koń, bydlę, skóra, sąd, przysięga, śmierć, strata]

[k. 23v] Wyręczyłby kto kogo na posthawienie / a tenby w thym czasie umarł / żeby go Rekoymia postawić nie mógł : Tedy gdy dowiedzie Rekoymia że Iściec umarł / wolen od Rekoiemstwa / nie powinien za to nis szkodować. *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 10.*

[hasła: rękojnia, dowodzić, iściec]

Na rękoiemsthwo nikogo nie maia dać na więtszą summę / iedno iako iego maiętność niesie : oprócz długu. Tedy iako wielki dług / tako wedle they summy / na Rękoiemstwo może być dan. *Speculo Saxonum libro iii: Articulo 10.*

[hasła: rękojnia, dług]

Rękoiemsthwo powinna rzecz stawić / gdy Strona żada / themu kto Imienia nie ma. Osiadłemu nie potrzeba : albo gdyby kto zakład dał / gdyz kto ma czym płacić albo zakład kładzie: wiecey czyni niżli ten co Rekoymie stawi. *Spec: Sax: lib: ii, arti: 5. Et Iure Muni: articulo 27.*

[hasła: rękojemia, strona, majątek, osiadły, zakład]

O rękoiemsthwo kto żałuie że mu ręczono o dług / ten kto przy / tedy przysięże sam : a iesli z Świadki żałuie / samosiódm ma przysiędz. *Spe: Sa. li: ii, art: 6.& li: iii, ar: 85. Iu: Mu: ar: 31.*

[hasła: rękojemia, dług, przysięga, świadek, samosiódm]

Rękojmiemu wszystka obrona należy / y ma ią mieć / tak iakoby ią też iego Iściec miał. to iest Princypał za którego ręczył. *Spec: Saxon: lib: ii, ari: 4. Et Iure Muni: arti: 34. & Arti: 117.*

[hasła: rękojmia, obrona, iściec]

[k. 24r] O Gwałciech / Gwałtownikach / o Mężobóystwie / y o Ranach

Kto komu Gwałt czyni / a na ten czas w obronie gdy Gwałtownika zabije / nic za tho nie pokupi / ieśli samotrzeć tego przysięgą dowiedzie / iż to na swym Gwałcie uczynił. Abowiem nie w koźdey rzeczy winien mężoboystwa / a owszem then co tho w swey obronie uczyni / a kto broniąc ciała y zywota swego / udziała tho / ma być rozumiano / że słusznie a nie przeciw Prawu to działa. Łotry też na drogach koźdy zabić może : Abowiem ten kto sye broni / słusznie to czyni : a then kto sye na drugiego sięga / niesprawiedliwie to działa. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 69.*

[hasła: gwałt, obrona, gwałtownik, zabójstwo, samotrzeć, przysięga, dowodzenie, mężobójstwo, łotr, droga, niesprawiedliwość]

[k. 24v] Gwałt kto uczyni w dzień Święty / thedy bronić go to nie może : Ale przedsię ma być sadzon theż y Dnia Świętego / gdzieby był poiman. *Spe: Sax: libro ii, Arti: 10. & Arti : 66.*

[hasła: gwałt, obrona, święto]

Gwałtem ktoby komu Imienie wziął / któreby nań miało spasc / nie doczekańszy śmierci tego / po którymby ie spadkiem miał wziąć / Prawo swe traci. Y Syn może byc wydziedziczon / tym obyczaiem / gdyby objął Imienie Rodzicom swym za żywota ich. *Speculo Saxonum Libro iii, Articulo 84.*

[hasła: gwałt, majątek, śmierć, syn, wydziedziczenie, rodzic]

Jeśliby kthóry Człowiek był ranion / a umarł z rany : albo że then co ranił wymawiałby sye thym / że nie z rany umarł / ale że mu inna choroba przypadła

39 thedy ma tho stać na świadectwie Lekarskim / kthórzy rannego leczyli. A ieśli gdzie sye to sstanie / że iedno ieden Lekarz iest / tedy ma stać na iego świadectwie / a zwłaszcza gdyż na wielu mieyscach thaki Lekarz przysięgły bywa. A ieśliby umarł trzeciego dnia ranny / tedy iuz ma być rozumiano / że z rany umarł. *speculo Saxonum, libro ii, Articulo 16.*

[hasła: rana, śmierć, choroba, obdukcja, lekarz]

Zabicie głowy / w Maydeburskim Prawie / płaca ma być całym we rgieltem / tho iest **[k. 25r]** dwadzieścia złotych Polskiew monety. Ale wedle zwyczaju / który sye w Polskim Prawie zachowywa : Tedy z tych Miast / w których wždy są Ludzie znakomitszy / za głowę trzydzieści Grzywien. W mnieyszych Miasteczkach / piętnaście Grzywien. We Wsi dziesięć Grzywien.

[hasła: zabójstwo, prawo magdeburskie, wergelt, zwyczaj, prawo polskie, miasto, wieś]

Komu wezmą Imienie gwałthem / albo z niego wybiją : Napierwey / niżli sye też ta sprawa przetoczy albo dokona / ma być w dzierzenie wrócon wybity. A gdzieby go do Prawa ciągniono albo pozywano / nie powinien odpowiadać / ażby mu pierwey Imienie wrócono / które mu gwałtem wzięto. *Speculo Saxonum lib: ii, Articulo 10.*

[hasła: majątek, gwałt, dzierżyć]

Ci co zabijają Oyce / Matki / Dziada / Ciotkę / krewne swoje / albo aczby sam nie zabił / że o tym wiedział / albo naprawił : zaszyty w worze z zwierzęty / które ją w Prawie napisane / ma być w wodę wrzucon a utopion. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 14.*

[hasła: zabójstwo, ojciec, matka, dziad, krewny, zwierzę]

Na Gwałcie albo na złym uczynku / kogo poimają / na Rękoiemsthwo nie ma być dan : iako o tym *Speculo Sax: libro iii, articul: 9. Et Iure Municipa: arti: 117.* Acz też przy / tedy go [k. 25v] to wspomóc nie może: Abowiem powód samosiódm go poprzysiądz a dowieść nań może. Ortelu też łaiać : a przeto przeciw sye nie może / gdy go na iawnym uczynku poimają : albo też uczyniwszy że ucieka / imą go w tym : albo ieśli kradzione rzeczy w iego skrzyni / albo w komorze / gdzie sam klucz nosi

40 naydą sye : oprócz żeby ktho inny klucz nosił / albo żeby go indzie chował / żeby go kto dostać mógł : albo żeby były rzeczy tak małe / żeby ie mógł dziurą albo oknem wrzucić : Thedy sye o takie rzeczy sprawić może / że ich nie ukradł / ani o nich wiedział. *Spec: Saxon: lib: ii, artic: 35.*

[hasła: gwałt, powód, samosiódm, przysięga, dowodzenie, wyrok, kradzież]

Kto zabije umyślnie / wedle Prawa ma być karan. Kto zabije Przygodnie / iż tho iawno bedzie / gardła stracić nie powinien / iedno zapłacić. *Speculo Saxonum libro ii, articulo 38.*

[hasła: zabójstwo, umyślnie, zabójstwo umyślne, zabójstwo przygodnie, kara śmierci, wergelt]

O rany nie może być obwinion / iedno ieden z drugim czynić może iako z pomocniki / iż sye moga odwieść : A wszakóż y pomocnicy iesli sye znają że bili / tedy będą tak winni / iako y then kogo obwiniono. *Speculo Saxonum lib: iii, Articulo 46.*

[hasła: rana, obwiniony, bić]

Za gwałtowne rzeczy poczythają / co w Prawie Maydeburskim zową *Manuale factum* : [k. 26r] Złodzieystwo kogo na nim uchwycą : Mężobóystwo / umiślne nie przygodne : gwałt domowy / albo też y gdzie indzie rozbój : u kogo też rzeczy kradzione naydą w iego komorze / gdzie sam klucz nosi czegoby oknem wrzucić nie można. *Speculo Saxon: libro i, artic: 26 & lib : ii, articulo 35. & arti: 54. Et Iure Muni: arti: 27. & artic: 115.*

[hasła: gwałt, prawo magdeburskie, gorący uczynek, kradzież, zabójstwo umyślne, zabójstwo przygodnie, dom, rozbój]

Gdyby ktos miał krzywdę od kogo / a Prawem tego nie dochodząc / samby sye tego mścił : tedy Prawo swoje iuż traci. Bo nikt w swey rzeczy Sędzią nie ma być / ani sam sobie sprawiedliwości działać / a gwałthu drugiemu. *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 13.*

[hasła: sędzia, sprawiedliwość, gwałt, zemsta]

Sine rany kto obwiedzie Urzędem / a ukaże ie : bliższy iuz na nie dowieść / niżli ten kogo winią / gdyby przal a chciał sye odwieść. *Iure Municipali Articulo 89.*

[hasła: rana, urząd, dowodzenie]

Gwałthem nikth nikomu Imienia nie ma brac / ani dzierżenia odeymować : alezby pierwey Prawem tego doszedł / iżby mu dzierżenie przysądzono. Jeżeliby też rzecz kto swoje nalazł u kogo / a gwałtem ia wziął : rzecz onę traci. Jeśli theż kogo gwałtem z dzierżenia wypędzi / iako Gwałtownik ma być karan. Jeśliby też [k. 26v] kto mniemał że iego rzecz / a wziął cudzą : thedy gdy przysięże / że to omyłką uczynił / dwakroć za co rzecz stoi / ma zapłacić / gdzieby tego nie dowiódł przysięgą / tedy ma być karan iako łupieżca. *Speculo Saxonum libro ii, art: 70.* A kto co gwałtem dzierży / a nie za żadnym Prawem : tedy dawności w tym niemasz. *Specu: Saxo: libro iii, Articulo 4. Et libro i, articulo 29.*

[hasła: gwałt, majątek, dzierżenie, przysądzenie, wypędzenie, gwałtownik, kara, mniemanie, przysięga, omyłka, dowodzenie, łupieżca, dawność]

Gorące Prawo kogo ima na nim / że mu o gardło idzie / iako o Mężobóystwo / albo o Gwałt : thedy trwa czterzy a dwadzieścia godzin. A gdy minie gorące Prawo / tedy oprócz słuszney przyczyny / iżby na ten czas przeciw takiemu nie można posthępić : o gardło iuż takiemu nie idzie / ale płacić a dosyć czynić ma. *Specu: Saxo: libro ii, Artic: 9. Et libro i, articulo 66.*

[hasła: gorące prawo, kara śmierci, zabójstwo, gwałt]

Gwałt domowy / albo gdyby kto Złodzieia w domu swym zastał / thedy tho ma wedle obyczai obwołać : Bo takie obwołanie iesth iuz początkek skargi / a zatym pokonać go samosiódm może / gdyby go na iawnym uczynku iąć nie można. *Speculo Saxonum libro ii, Arti: 64. Et Iure MunL art: 36. & artic: 37.* A gdzieby zarazem gwałtu nie obwołano / tedy iuż sye bliższy odwieść obwiniony. *Iure Municip: Articul: 38. [k. 27r]* A takie występy gdzie ie obwołaią / a dowód iuż na nie będzie iasny / thedy iuż przysięgać nietrzeba. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 15. & Iure Municipali articulo 40.* A iako Złoczyńcę / o który iaki występ maią być karani / tedy tho iest *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 13.*

[hasła: gwałt, dom, złodziej, samosiódm, obwiniony, dowód, przysięga, złoczyńca, kara]

Za rany nieszkodliwe / szelągów trzydzieści : a Sedziemu za winę / szelągów ośm. *Speculo Sax: lib: ii, Artic: 16.* Tamże w tym Artikule stoi: Gdzieby też palec albo żąb wyciętho / albo wybito / zapłata ma być / wergieltu dziesiąta część : to iest kopa / a Sedziemu szelągów sześćdziesiąt. A ty szelągi wedle Prawa Saskiego / są ieden za dwanaście pieniędzy. A wszakóż Prawo pospolite / to iest Statut Koronny / obmawia thak / że o rany y o głowę / w Mieściech y we Wsiach / nie Maydeburskim Prawem / ale Polskim ma być sądzono. Aczkolwiek thego nie napisano / po czemu głowa ma być płacona człowieka Mieyskiego : A

wszakóż z zwyczaiu thak dzierzą / Iż z tych Miast gdzie są wżdy Ludzie znakomitszy / albo Kupieccy / tedy za głowę trzydzieści Grzywien. Z Miasteczek thych mniejszych / thedy piętnaście Grzywien. Za Kmiecia / dziesięć Grzywien.

[hasła: rana, wergelt, prawo saskie, pieniądze, prawo pospolite, statut koronny, kara śmierci, prawo magdeburskie, prawo polskie, zwyczaj, miasto]

[k. 27v] Ku Gwałthowi gdy ij obwołaią / kozdy powinien bieżać. *Ut de hoc Speculo Saxonum libro i, Articulu: 53.* Ktoby nie bieżał / w karanie wpada. *Specu: Saxon: lib: ii: arti: 71.* A wszakóż w Mieściech zwyczaj a postanowienie iest / iż nie w ten czas gdy kto na gwałt woła / ale gdy zadzwonią na Ratuszu / ku gwałtowi bieżać maią : a to dla tego / snadźby kto pijany / albo szalony zawołał / za małą albo za żadną przyczyną / zacyzby sye mogło wiele złego sstać : ale gdy zadzwonią / iuż iest znak / że to idzie z starszych / a z Urzędowego rozkazania. A thak w Mieściech / maią tego pilnie strzedz / aby Dzwonek thak był chowan a opatrzon / aby dzwonić wen nikt niemógł / iedno kiedy Urząd rozkaże : a ze dobrą bacnością / aby sobie ktoby w tym nie uczynili / a nie upadli w ty pokuty / które w Polskiew Korony Prawie na to są postawione.

[hasła: gwałt, kara, miasto, zwyczaj, ratusz, szalony, Korona Polska, dzwon, urząd]

[k. 28r] O Złodzieystwach / o kradzionych albo nalezionych rzeczach.

Kradzione rzeczy nie maią idż nikomu ku pożytku / ale ktoby ie zastał / maią mu być wrócone : a dawnością sye nikt w tym nie może bronić / choiaby dawno kupił kradzioną rzecz : a zwłaszcza w tych rzeczach tym więcej / których iawnie nie ukazuią : ale choćby rzecz widoma / iedno że kradziona / iako Koń / Bydlę / ktoby z tąd przyiął a pozał / tedy w they rzeczy dawność nie idzie : A wszakóż nie może być rozumiano / aby sam ukradł / gdy tego nie taił. *Specul. Saxonum libro ii, Articulo 36. & Iure Municipali Articulo 56.*

[hasła: dawność, sprzedaż, koń, bydlę, kradzież]

Konia gdy sye ktho imie u kogo / albo rzeczy kradzioney : Thedy gdy sye ciągnie na zawodźcę then u kogo zastano / ma mu być dopu**[k. 28v]**szczono. *Iure Muni : articulo 132. & articu: 135.*

[hasła: kradzież, koń]

Rzeczy nalezioney ktoby nie wrócił / a naydą ią v niego / ma być karan iako o Złodzieystwo. Thakże też u kogoby kradzioną rzecz zastano w iego skrzyni / albo w iego komorze / do którejby sam klucz nosił : powinien o tho odpowiadać iako o złodzieystwo : oprócz żeby tak mała rzecz była / którąby oknem wrzucić mógł : tedy sye sprawić ma że nie wiedział. *Speculo Saxonum Libro ii, Articulo 35.*

[hasła: karać, kradzież, skrzynia, klucz]

Złodzieyskie rzeczy u kogo zasthaną / a dowiódłby że ie kupił / ieśli nie Istcem / thedy Litkupniki : tedy mu iuz o karanie nie idzie / ale za co kupił tedy ty pieniądze traci. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 36.*

[hasła: kradzież, dowodzenie, sprzedaż, ewiktor, litkupnik, kara, pieniądze]

Gdyby kogo obwiniono o rzecz kradzioną kthórąby u niego zasthano / a onby zastępcę postawić nie mógł / od któregoby to miał : tedy gdy sye Litkupniki wywiedzie : iż to kupił / o gardło mu nie idzie : ale powinien to co u nie go zastano / gdy dowiedzie then czyią rzecz iesth wrócić : albo iesliby tey rzeczy nie krył / a iawnie ią ukazował : iesli na koniu / iżby na nim iawnie ieździł / tedy za dowodem tego / czyiaby tho rzecz [k. 29r] była własna ukradziona / powinien wrocic : a nic innego o to nie pokupi / ten co u niego zastano / iedno thę rzecz traci. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 35. Et libro iii, Articulo 36. Et ad idem Iure Municipali Articulo 56.*

[hasła: koń, obwiniony, sprzedaż, kara śmierci, dowodzenie, dowód]

Kradzioną rzecz swoię / gdyby ktho u kogo zasthał / nie ma iey gwałtem brać : a ieśliby ią gwałthem wziął / może być poiman / y przed Sądem o to obżałowan. *Iure Municipa: art: 27. & articulo 112. & Speculo Saxonum libro ii, articulo 25. & articulo 70. & articulo 35.*

[hasła: kradzież, gwałt, sąd, oskarżenie]

Ktho co naydzie a nie wróci / albo chowa skrycie / a potym to naydą u niego : za złodzieystwo ma być poczytano. Albo kto rzecz złodzieyską kupi / także ią też chowa skrycie : ale chocia kto rzecz złodzieyską kupi niewiadomie / a nie tai tego / nie chowa iey skrycia / okazuię ią iawnie / ten za złodzieja nie może być mian. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 37.*

[hasła: kradzież, sprzedaż, złodziej]

Złoczyństwo / czworakim obyczaiem może ieden popełnić : ieśli sam co uczynił / ieśli radził innemu na to / albo ieśli rozkazał / albo ieśli złoczyńcę przechował / albo rzeczy thak Złodzieyskim obyczaiem od nich bierze *Speculo Saxonum [k. 29v] libro ii, Articulo 72. Et Iure Minicipali Articulo 51.*

[hasła: złoczyńca, złodziej, sprawstwo, sprawstwo kierownicze, rozkaz, pomocnictwo, poplecznictwo, paserstwo]

Zboża albo Owoce / gdy ktho w nocy z Pola ukradnie / albo z Sadu / albo z Gumna / tedy ma być obieższon : a zwłaszcza o Zboże. A ieśliby we dnie kradł / tedy ma być ścięt. *Iure Municipali Articulo 38. Et Speculo Saxon : lib ii, arti: 39.*

[hasła: kradzież nocna, kradzież w dzień, owoce, zboże, kara śmierci, powieszenie, ścięcie]

O rzeczy kradzione / Dziedzicy albo Potomkowie / nie powinni odpowiadać / po śmierci swego Oyca albo Brata : oprócz iżby za żywota poczęła sye o to rzecz z ich Oycem / albo Bratem / po których spadki biorą : albo iżby doświadczono / iżby takie rzeczy ostały po umarłym / a oni ie wzięli / y używali ich : tedy w takiey rzeczy odpowiadać powinni. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 6.*

[hasła: dziedzic, kradzież, potomek, ojciec, brat, zmarły, odpowiedzialność]

[k. 30r] O więźniach a o Złoczyńcach.

Więźnia żadnego Urząd żadny / ani nikt nie ma puścić bez iego woley. Gdy theż kto kogo da wsadzić o dług / albo o iaką swą krzywdę / a do Kaźni go przyymą / w Mieście / albo też we Wsi : A gdzieby go któżkolwiek wypuścił / Tedy sam ma dosyć czynić zań. A gdzieby uciekł bez dobrowolnego wypuszczenia / thedy ma przysiędz Sędzia / to iesth Woyt albo Burmistrz / iż do tego przyczyny nie dał. *Ut de hoc Iure Municipi: articu : 17.* Y powinien Sędzia albo Urząd oprawić a opatrzyć dobrze Komorę / gdzie sadzaią : Jako o tym *Iure Municipi: artic: 59.*

[hasła: urząd, przysięga, ucieczka z więzienia, wójt, burmistrz, sędzia, więzień, krzywda, miasto, wieś]

Gdy kogo wsadzą żeby na gardło siedział i ieśli ji dzadzą na Rękoiemstwo / thedy wedle Maydebruskiego Prawa / iuż mu o gardło nie idzie / ale iuż ma być innymi winami / albo pokutami karan. *Speculo Saxo: lib: i, articu: 65. [k. 30v] Et Iure Minicipali Articulo 27. & Articulo 117.*

[hasła: gardło, rękojmia, prawo magdeburskie, kara śmierci]

Na śmierć nikogo skazać nie maią / iedno albo aż sye sam wyzna / albo go pokoniaią / albo na iawnym uczynku imą : Y aczby Złodziey kogo powołał / y śmiercią tho swą zapieczęthował / Tedy ten kogo powołał / może sye odwieść swą przysięgą : oprócz żeby inne świadectwo a dowód przeciw iemu było. *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 39.*

[hasła: kara śmierci, złodziej, przysięga, świadectwo, dowód]

Gdyby złoczyńcę chciano imować / a onby na Cmyntharz uciekł / albo do Kościoła : takiego Kościół nie ma bronić. I Żyd uczyniwszy co złego a do Kościoła by uciekł / chociaby sye też chrzcic obiecował : może być wzięt / a owszem gdzieby sye bronił / gdyż Żydom z bronią chodźć zapowiedziano. *Speculo Saxo: lib : ii, arti: 2.* Też Sługi niewolne kto ie ma : Tatary / y inne niewolniki / tych też Kościół bronić nie ma / y owszem wydać. Co Kościoły łupią albo gwałcą / theż ich bronić nie maią / albo co Dziewki albo Niewiasty gwałcą / albo Mniszki : albo iawne Cudzołożniki / gdyby ie goniono / żeby tam uciekali / nie maią ich bronić. *Iure Municipali arti: 9.*

[hasła: złoczyńca, Żyd, Tatar, *asylus Dei*, kościół, sługa, łupiestwo, gwałt, kobieta, mnich, cudzołożnik]

Cudzołostwa iawne / ty maią być zawsze ka**[k. 31r]**rane / thak Mężczyzna iako Białęglowy : nie ma thego Urząd nigdziey dopuścić / y owszem gardłem o to wedle Prawa zawsze karano. *Speculo Saxonum libro ii, articu: 13. & libro iii, artic: 1.*

[hasła: cudzołóstwo, kara, mężczyzna, kobieta, urząd, kara śmierci]

Też *in Legibus Lex Iulia* karze Cudzołożniki : Theraz ty rzeczy barzo sye zabieżały / że nikogo o tho nie karzą : a theż Pan Bóg kaźni dopuszcza / o iawne rzeczy / iawnie karać raczy.

[hasła: *Lex Iulia*, cudzołożnik, kara]

O Pożodze

Požoga / iż tho iest zły a okrutny uczynek: Thedy te sprawe obwiniony o Pożogę ma czynić:

Iż gdy go obwinia przed Prawem / iż spalił Dom / Gumno : Tedy then obwiniony tamże przed Prawem ma mianować troie ósmnaście Świadców : a powód ten kto żałuie / komu sye krzywda y szkoda stała / ma obrać z nich ósmnaście / z którymi obwiniony przysiędz będzie powinien. A gdzie[k. 31v]by sye nie spraw I / tedy gdy go powód poprzysięże / ogniem ma być spalon : czym zgrzeszył tym ma pokutować, / A taki Sąd o Pożogę / tedy Polskim Prawem sądzą / a nie Maydeburskim : acz theż y w Maydeburskim Prawie o tym nieco napisano.

[hasła: pożar, obwiniony, prawo polskie, prawo magdeburskie, dom, świadek, powód, przysięga]

O Sfałszowaniu iakiey rzeczy / albo Kupiey

Rzecz iaką gdyby kto sprzedał fałszywą / a ten co kupił wini go o tho / że mu rzecz fałszywą sprzedał : Jeśli sye przy że nie sprzedał / albo acz sye zna że sprzedał / ale powie że nie wiedział / a nie przyrzekał mu za to fałsz : Tedy ten co kupił / samotrzeć ma nań dowieść / że mu za dobrą kupią przyrzekł. *Iure Municipali [k. 32r] Articulo 99.*

[hasła: sprzedaż, fałszywy towar, samotrzeć, dowodzenie]

Gdzieby ktho na kogo fałszywie skarżył / a then obwiniony / za thą skargąby ciężkość iaką albo więzienie podiał : gdyby sye thego potym sprawił / że był niewinnie oskarżon : tedy ten co nań żałował / toż ma cierpieć co on cierpiał. *Speculo Saxonum libro i, articulo 69. Et Speculo Saxonum libro ii, articulo 8. Et Speculo Saxonum lib: iii arti 69.*

[hasła: fałszywe oskarżenie, więzienie, skarga]

50 O Opiekunach.

Opiekuni Urząd / od Wierzchniego Pana / albo Mieyski / powinien opatrzyć : Aby Opiekunowie sye uiścili / aby dziecinnych rzeczy nie utracili : Oprócz tych Opiekunów / które Ociec ustawi / ci nie powinni istoty czynić. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 23. Et Iure Municipali Articulo 26 & Articulo 49.*

[hasła: opiekun, urząd miejski, ojciec, dziecko, opieka]

Opiekuny / może koždy usthawić Dzieciam [k. 32v] swym mimo inne przyrodzone / Tylko aby tho uczynił przed Sądem / a powiedział przyczyny / czemu to czyni. Opiekun theż przyrodzony / powinien Inwentarz uczynić / y uiścić sierotam ich dobro / aby im tego nie utracił. Y nie może Opiekun skazić / znikczyć / imienia dziecinnego / ani sprzedać / zastawić / ani z dzierżenia swego wypięścić. A gdzieby sieroty umarły / którymiby sye opiekał / tedy y tym na które spadek po nich przyydzie / powinien liczbę czynić : Iako o tym *Speculo Sax: libro i, art: 23. Et ad idem de Tutoribus libro i, Articulo 42.* Ale ci Opiekunowie kthóre Ociec ustawi / mimo przyrodzone Dzieciam swym / ci nie powinni takiego Inwentarza czynić : a to z tey przyczyny / iż nie sami do tego przychodzą / ale ie Ociec postawił / y wierzył im tego / tedy wkszystka sprawa opieki / iuż na ich wierze zależy. A iakie Imienie Opiekun weźmie w swoje opiece / thakie zasię wrócić powinien. A ieśli ma z dziećmi Imienie swoje spólne / nierozdzielne : tedy gdy dzieci ku latom przyyda / Imienie z nimi rozdzieliwszy / powinien im liczbę czynić / a Imienie im spuścić. Też Opiekun gdzieby iasne długi zapisane / albo z

Dekretu Sądowego / a sprawiedliwie ich Oycy płacił / a onyby thego przyiąć niechciały / tedy bliższy Opiekun tego dowieść wedle Prawa / niżliby ony tego odeprzeć [k. 33r] miały. *Iure Municipali Articulo 26.*

[hasła: opiekun, dziecko, sąd, inwentarz, sierota, majątek, sprzedaż, zastaw, dzierżenie, zmarły, opieka, ojciec, dług, wyrok, sprawiedliwie, dowodzenie]

Opiekun przyrodzony / gdzieby Inwentarza nie udziałał : Tedy powinien wszystkie długi zapłacić / choćby Maiętności Dziecinney tak wiele nie było. *Speculo Saxonum libro i, Arti: 6. & Artic: 23.* Gdyż to koždy ku szkodzie czyni sobie / kto sye wedle Prawa nie zachowywa.

[hasła: opiekun, inwentarz, dług, dziecko]

Opiekun / nie może Imienia Dziecinnego sprzedać / ani zastawić / iedno z tych przyczyn : Naprzód / gdzieby przyszło Wiano zapłacić / żeby go Niewiasta czekać nie chciała / a nie było stąd inąd zapłacić / żeby gotowych pieniędzy nie było / iedno z Imienia dziecinnego / musiałoby sye płacić. I Druga przyczyna / gdzieby taki głód przyszedł / żeby inak wyżywić sye ty dzieci co w opiece są nie mogły / gdyż y kościelne rzeczy / słusznie na then czas w taką przygodę mogą być przedawane. I Trzecia / żeby broniąc Imienia dziecinnego / nakładając na Prawo / albo broniąc ich od gwałtu / żeby Opiekun inak obronić ich nie mógł / przez ubóstwo ich : albo gdzieby też rzeczy sierotce u Żydów były zastawione / żeby szła na to lichwa / albo inne szkody z tąd przychodziły : albo długi iawne / na którychby były albo Zapisy albo Chyrografy / które sye z prawa płacić [k. 33v] muszą : oprócz tych przyczyn które sye napisały / prze żadną inną przyczynę / nie może Imienia dziecinnego sprzedać : zastawić Opiekun : a wszakoż kożdey przyczyny z tych / Opiekun powinien dowieść. A iesliby ich Imienie było przez Opiekuna rozprzedano / Prawem tego doydź mogą : oprócz gdzieby Opiekun ukazał / że ku ich sye to pożytku sstało : tedy chcieli Imienie mieć / temu kto kupił / muszą pieniądze odłożyć. A gdy przyyda ku latom / tedy ku takowemu Imieniu niemogą przychodzić dłużey / ieno póki Rok y dzień nie minie : to iest / Rok y sześć Niedziel : gdyby byli tamże *praesentes*, gdzie Imienie ich / iako zową pod iednym Dzwonem. Ale iesliby ie w codzych Ziemiach chowano / tedy im dawność nie idzie / iedno we trzydzieści Lat / y w Rok / y w dzień / to iest w sześć Niedziel : Iako o tym *Iure Municipali Articulo 26.*

[hasła: opiekun, majątek, dziecko, sprzedaż, wiano, kobieta, pieniądze, kościół, sierota, Żyd, zastaw, zapis, cyrograf, dowodzenie, rok i dzień, rok i sześć tygodni, dawność, pod jednym dzwonem]

Sieroty bez Opiekunów swych nic czynić nie mogą. Opiekuna też niepożytecznego a szkodliwego / przed Prawem może Matka / albo Baba dziecinna obżalować : a Opiekuny takie / siedmią Świadców mają pokonać. Aczkolwiek w Prawie napisano / że Niewiasty niemogą nic czynić / ani winić nikogo iedno o swą własną krzywdę : A wszakoż osobne Prawo uczy[k. 34r]niono dla sierot : że źli Opiekunowie mogą być przez Niewiastę obwinioni. *Speculo Saxonum Libro i, Articulo 41. Et Iure Munici : Articulo 26.*

[hasła: sierota, opiekun, matka, babka, dziecko, skarga, świadek, kobieta, obwiniony]

Opiekun gdy dzieci ku latom przyyda / pownienien Imienie spuścić : a gdzieby nie chciał spuścić / tedy ma przywieść ten kto Imienie swe mieć chce / przed Sąd dwu przyrodzonych z rodzaju Oycowskiego / a dwu z rodzaju Matczynego / którzy mają wyznać lata iego : tedy

mu Sąd ma przykazać Imienie / a Opiekun ie powinien spuścić. A lata dzieciom / Pachole we czternaście lat / a Dzieweczka we trzynaście. *Iure Municipali Articulo 26.*

[hasła: opiekun, dziecko, lata, majątek, ojciec]

Opiekun Opiekę thraci / gdy sye niewiernie w opiece zachowywa / albo ieśli był w nieprzyjaźni z Oycem tych sierot / kthórymiby sye opiekac miał : albo gdzieby Dziecinne rzeczy źle rozszafował / sprzedał / a utracił : albo ieśli dzieciom pożywienia nie dawa, albo ieśli nie udzialał Inwentarza rzeczy Dziecinnych / albo gdyby pieniędzy któreby z Opieki przychodziły / nie kładł sierotom / albo Imienie ich niewiernie sprawował Tedy takiego Opiekuna mogą winić / Matka / Baba / Ciotka tych dzieci / któraby iedno wiernie a ku dobremu dziecinnemu czyniła : al[k. 34v]bo żeby ten Opiekun / Długów Oyca ich na nich / będąc sam ich Opiekunem dochodził / nie czekaiąc ich lat. *Speculo Saxonum Libro i, Articulo 41. & Iure Municipali articulo 26.*

[hasła: opiekun, opieka, ojciec, sierota, sprzedaż, inwentarz, pieniądze, matka, babka, dług, obwiniony]

Opiekuna gdzieby niebyło / tedy Pan wierzchni / albo Urząd Rayce w Mieście maia postawić Opiekuny / które zową Łacinnicy *Curatores*. *Speculo Saxon: lib: i, artic: 41. & art: 47 Et Iure Municip: Articulo 26.*

[hasła: opiekun, pan, urząd, rajca, miasto]

Opiekun nie może Imienia dziecinnego kupić / ani sam przez sye / ani tym obyczaiem iżby innemu sprzedał / a on potym od onego dostał : czego nie ma czynić / dla podeyrzenia y oszukania. *Speculo Saxonum Libro i, Articulo 44.*

[hasła: opiekun, majątek, dziecko, sprzedaż, podejrzenie, oszustwo]

Opiekunów Matka powinna od Urzędu prosić Dzieciom swym / gdzieby opiekunów nie było : gdzieby tego nie uczyniła . Tedy gdyby Dzieci zmarły / spaku niebędzie sye mogła po nich domagać / wedle Prawa Cesarskiego / do którego sye uciec maia / gdy Maydeburskiego nie stawa, *Ut de hoc Speculo Saxonum libro i, Articulo 23.*

[hasła: opiekun, matka, urząd, dziecko, prawo cesarskie, prawo magdeburskie]

Zapisano dosthatecznie w Prawie / aby sie[k. 35r]roty niebyły ni w czym oszukane : y dano obyczaj / iako sye Opiekunowie sprawować maia : Ale iż mało ich co to dzierzą / Przyjaciele o to nie dbaią / Urząd tego nie doyrzy : tedy po wszystkiew Koronie Polskiej wielke sye szkody a krzywdy sierotam dzieią / tak iż dzieci ku latom przyszedłszy rzadko k swemu przyyda / aby sye im to speła wróciło / co im sprawiedliwie należy : a zwłaszcza gotowe pieniądze / y inne rzeczy ruchome : Oco sye trzeba bać gniewu Bożego / y karania za to / tym na których tho należy.

[hasła: sierota, opiekun, urząd, Korona Polska, dziecko, sprawiedliwie, kara, pieniądze, ruchomość, pełnoletność]

O Dzieciach które lath nie maia.

Dziecie / póki do Lat roztropanych nie przyydzie / o żadny występ na gardle nie ma być karano : Ieśliby też kogo zabił albo ochromił / Tedy Opiekun / z iego Imienia powinien tho nagro[k. 35v]dzić y zapłacić / także y szkody / któreby dziecie uczyniło / gdyby na nie wedle Prawa dowiedziono. A ieśliby kto dziecię zabił / zapłacić ie ma iako głowa niesie. Ieśliby też kto cudze dziecię miotła albo za włosy skarał / gdy iedno przysięże iż to uczynił za występem iego : nic za to nie pokupi. A wszakóż dziecię niegdy bywa karano / za wielki występ / które iuż iest blisko lat roztropanych : ale ieśliby był ieszcze bliższy dzieciństwa niżli lat ustawionych / to iest czternaście lat : tedy nie ma być karan na gardle / ale Opiekun zań zapłacić ma. Dziecię a szalony / gwałtu uczynić nie mogą : bo gwałtu nie może nikt uczynić / iedno ci co to czynią umyślnie a dobrowolnie : a dzieci y szaleni / ci rozmysłu nie mają : A thak na gardle nie mają być karani / tylko szkody które uczynią / mają być płacone. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 65. & libro iii, Articulo 3. Et Iure Municipali Articulo 38.*

[hasła: dziecko, kara śmierci, zabójstwo, opiekun, majątek, dowodzenie, przysięga, szalony, umyślnie, gwałt]

Dzieci gdy Ociec umrze / nie powinny żadnych długów płacić za Oyca umarłego / albo za Mathkę / ieśli im czego Rodzicy nie odumrą : a ieśli po nich żadnego spadku nie biorą : a iesli wezmą / tedy powinni będą długi płacić. *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 10. Et lib: i, Articulo 6.*

[hasła: dziecko, ojciec, śmierć, dług, matka, rodzic]

[k. 36r] Dziecię ieśliby kto wsadził na Koń / thak twardousty / któryby zadzierzyć sye niedał / a przestoby ono dziecię zabił : Pan onego Konia powinien zapłacić / iako wedle Prawa iest ieśli Koń swoy mieć chce. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 40. Et Iure Municipali Articulo 38.*

[hasła: koń, dziecko, śmierć]

O Testamenciech

Testamentem ani mężczyzna / ani żeńskie pogłowie / Imienia swego nikomu dać / w chorobie leżąc nie może / bez przyzwolenia Dziedziców a Potomków. Acz w Duchownym Prawie stoi / Iż ostateczna wola / ma być koźdemu wypełniona : to sye ma rozumieć / o tych którzy wolni są w swym Imieniu / gdy to uczynią we zdrowiu / y będąc w dobrej bacności : thedy takiego Testhamentu / gdzieby siedmią świadków [k. 36v] doświadczone / albo iżby przed Urzędem thaki Testament był uczynion : Dziedzic dzierzyć powinien. Ale ruszające rzeczy / ty może oddać wedle woley swey koźdy. A tak sye to iedno rozumie o tych rzeczach / które może Testamentem legować / to iest ruszające rzeczy. *Iu : Mu: art: 65.*

[hasła: testament, mężczyzna, majątek, choroba, potomek, prawo kanoniczne, dziedzic, zdrowie, świadek, urząd]

Testamentem theż Żona / iako y kto inny nie może nic oddać / bez przyzwolenia Mężowego / y ruchomych rzeczy. A Gierady tey nie może oddać / chociaby też y Mąż przyzwolił. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 31. & Articulo 52. Et Iure Municipali Articulo 65.*

[hasła: testament, żona, mąż, ruchomość, gerada]

Testamentu siedmią Świadców dowodzą / gdzieby Urzędnie nie uczynion / a wiary mu nie dano. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 8. Et Iure Municipali Articulo 65.*

[hasła: testament, świadek, dowodzenie, urząd]

Testamentem przeto nie może nikt nic oddać bez przyzwolenia Dziedziców : a zthey przyczyny to uczyniono / iż Oycowie nie baczni / albo nie miłosierni / osthawowali Dzieci swoje w ubóstwie : oddawszy Testamentem od Potomstwa swego / iż nic albo mało dzieciom zostawiali / co było przeciw dobremu obyczaiowi. A tak przeto to Prawo uczyniono / aby dzieciom [k. 37] Maiętność ich ostała : ktemu też kto co ma dać / odkazać / ma tho czynić za czasu / póki sam tego używać może : Abowiem kto co oddawa po śmierci / iuż to nie iego / ale iego dziedziców. Żona też czyia nie ma być o to winiona / kiedyby takich rzeczy co są zginęło. *Spe: Sax: li: i, artic: 52.*

[hasła: testament, dziedzic, ojciec, dziecko, potomek, prawo, śmierć, żona]

O Zastawnych / albo o pożyczanych / a ku chowaniu danych rzeczach.

Ieśliby kto komu rzeczy stojące albo leżące zasthawił / albo niaął : a potym on komu niaęto / albo iego Potomek / chciałby przec / iżby w naymie dzierżał / albo w obliga[k. 37v]cyey : Tedy ten kto niaął bliższy samotrzeć przysiędz / niżli on komu zastawiono / albo niaętho / przysięgaby sye miał odwieść : oprócz tego / iżby ten Dzierżawca mógł ukazać / że tam takie dziedzictwo ma / albo iżby mógł ukazać obronę kupna swego : Tedy ze dwiema Świadki gdy przysięże / to odzierży. I Też o rzeczy gdyby go winiono / które sye iawnie nie ukazuią / tedy przysięgą swą może odydż : ale gdzie o rzecz iawną / która sye pokazać może kogo winią / thedy kto żałuie / bliższy nań dowieść z Świadki samothrzeć : oprócz żeby kto ukazał rzeczy / a powiedział / że są iego własne rzeczy / a nie tego co żałuie : tedi bliższy dowieść mimo Powoda / że to są iego rzeczy własne. *Speculo Saxonum libro i, articulo 15.*

[hasła: potomek, najem, samotrzeć, przysięga, zastaw, dzierżawca, sprzedaż, świadek, dowodzenie, powód]

Pożyczy kto albo zastawi Konia / szaty albo którekolwiek rzeczy Ruchome / ieśli ten komu zastawia / albo pożyczą / przeda / zastawi / albo przegra / alboby mu też ukradziono : tedy ten kto zastawił / swych rzeczy patrzeć a upominać sye ma / nie u kogo innego / iedno themu u kogo zastawił. Jeśliby theż umarł ten u kogo zasthawiono / thedy od iego Potomka maią thego patrzeć a dochodzić. *Speculo Saxonum libro ii, articulo 60.*

[hasła: pożyczka, koń, szaty, ruchomość, sprzedaż, śmierć, potomek]

Pożyczoną rzecz / każdy powinien wrócić nie skażoną / nie pogorszoną / albo thak zapłacić wedle ważności. Ale kto da rzeczy ku chowaniu / iako Łacinnicy zową *in depositu*, ku wierney ręce : ieśli zgoże / albo ukradną / albo nieprzyaciel weźmie : tedy gdy przysięgą dowiedzie ten co mu chować dano / że w tym zdrady albo oszukania nie uczynił / ani przyczyny themu dał : tedy płacić niepowinien. A z they przyczyny pożyczana rzecz ma być płacona / że tego używasz / albo używać możesz : A thak wrócić nie skażone / albo zapłacić ma. Ale to co schować dadzą / ponieważ używać tego niemoże / tedy też płacić nie powinien / ieśli zginie :

gdy iedno dowiedzie ten kto chował / że w tym oszukania żadnego nie uczynił. *Speculo Saxonum Libro iii, Articulo 5.*

[hasła: pożyczka, depozyt, przysięga, dowodzenie, zdrada]

Zastawiłby kto u kogo bydłę iakie / konia / albo mu niał : gdy zdechnie thedy then kto ie chował / gdy przysięże / że nie iego winą zdechło / ani temu dał przyczyny : Thedy go nie powinien płacić : tylko to traci / co na nie dał / albo za co ie niał. *Speculo Saxonum Libro iii, Articulo 5.*

[hasła: zastaw, bydłę, koń, przysięga]

Gdyby kto mając Imienie w zastawie budował : tedy gdy Imienie wykupią / ten [k. 38v] co budował / może ono znieść chceli iako swe. A ten ktoby wykupował / nie może mu tego bronić. Ale ieśliby co zbudował / albo oprawił / w thym domu który mu zastawiono / czegoby w onym domu trzeba / iżby pobił albo oprawić dał : bez czego dom beż szkody być nie mógł : Thedy then co wykupie / powinien oprawić to / co na oprawę nałożono. *Iure Municipali Articulo 140.*

[hasła: majątek, zastaw, budowa, sprzedaż, dom]

Rzeczy pożyczaney / nie ma nikt k czemu innemu używać / iedno thym obyczaiem / khtórym mu ie pożyczono. Na przykład: Niałthoby iednemu konia

60 na milę / a onby na nim iechał daley : A tak w they mierze powinien szkodę płacić / ieśliby sye która przez to stała. *Ut de hoc Speculo Saxonum Libro i. Articulo 25. Et Speculo Saxonum Libro iii. articulo 5.*

[hasła: pożyczka, koń, używanie rzeczy pożyczonej]

Pożyczanych / albo ku chowaniu danych rzeczy / nie może nikt hamować w długi ani w żadney rzeczy : Ale powinien to wydać temu / kto to dał schować. *Spe: Sax: lib: iii. arti. 5.*

[hasła: rzecz, pożyczka, dług]

Kto ku chowaniu rzecz którą od kogo bierze / ma iawnie brać : dla tego / a snadźby mu / dano rzecz kradzioną chować / któraby potym u niego naleziona / tenby sye przął coby scho[k. 39r]wać dał. Thedy u kogoby ią naleziono / o Złodzieystwo mógłby być obwinion. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 36.* Abowiem ktho rzecz kradzioną thaimnie chowa / iuż jest iakoby sam ukradł. *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 5.*

[hasła: kradzież, obwiniony]

Gdy kto pożyczcy / albo zasthawi rzecz którą swoje / a zginie albo ią ukradną : u żadnego innego sye nie może upominać / iedno u tego komu wierzył. Aczkolwiek stoi w Artukule *libro ii, Artic. 32.* że ktoby swą rzecz nalazł u kogokolwiek / tedy iey dochodzić może : to sye ma rozumieć o rzeczach kradzionych / a nie o pożyczanych : bo pożyczaney / albo zastawioney rzeczy : nie ma sue ni u kogo własniey upominać iedno tham komu pożyczyl albo zastawił. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 60.*

[hasła: pożyczka, zastaw, rzecz]

[k. 39v] O Naiemnikach / a o Naymiech.

Ten co Imienie albo dom u kogo naymuie / gdzieby nań żałowano / żeby naymu nie zapłacił : A onby powiedział / że zapłacić / samotrzeć tego ma podeprzeć że zapłacił. Albo pan gdzieby chciał dowieść / że mu nie zapłacono / bliższy dowieść. Może theż Naiem wypowiedzieć przed czasem Naiemnikowi / ten co naymuie / gdy mu Czynszu Naiemnik nie zapłaci : albo gdy then co iego Imienie iesth / chce tam sam mieszkać / albo tam budować : albo gdzieby Naiemnik w onym domu niepocześnie sye rządził a sprawował. *Specu: Sax: li: ii, arti. 59. Et Iure Muni: articu: 140.*

[hasła: majątek, dom, najem, skarga, samotrzeć, pan, najemca, czynsz, budowa]

Gdyby kto naymie dom / albo grunt / rolę etc. Szkodza któraby sye kolwiek sstała / tedy nie tego co naiął / ale co mu naięto iesth / gdzieby ie[k. 40r]dno dom albo Imienie w cale zostało / tak iako mu naięto : Ale w innych rzeczach / iako w pożytkach / szkoda ostawa przy Naiemniku : Abowiem gdy pożytek ma / nie da więcey / iedno co zmówił. Także też gdzie szkodę ma / nie ma dać mniey / iedno iako zmówił. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 59.*

[hasła: najem, dom, grunt, rola, majątek, najemca]

Gdy ten umrze co naiął / tedy potomkowie mogą naiemnika ruszyć. *Speculo Saxonum Libro iii, Articulo 77.*

[hasła: śmierć, potomek, najemca]

Jeśliby Pan chciał ruszyć Naiemnika z Imienia kthóre mu naiął / albo żeby on theż chciał odydź / a w tym naymie daley siedzieć nie chciał : ma to y Pan Naiemnikowi / y Naiemnik Panu w czas opowiedzieć : ieśli umrze Naiemnik / potomek iego powinien z onego Imienia zapłacić / iakoby on sam zapłacił : albo ieśli też Pan umrze / tedy temu na kogo Imienie przypadnie / ma być zapłacono. *Speculo Sax: li: ii, articu: 59.*

[hasła: pan, najemnik, majątek, najem, potomek, śmierć, zapłata]

Ten co naymie / może Naiemnika gdy mu Czynszu nie zapłaci / pociądząć / nie pozywaiąc go do Prawa. *Iure Municipali Articulo 140.*

[hasła: najem, najemca, czynsz, zapłata, pozew]

[k. 40v] O szkodach domowych

Strzechi dachowey swego budowania / nie może nikt na cudzą ziemię puścić / y powninien część Dworu swego grodzić : gdzieby tego nieuczynił / szkodę którąby sąsiadowi uczynił powinien nagrodzić. Gdzieby też Sąsiad na Sąsiada skarżył / z którymby miał ścianę spólną / ażeby sye ściana kaziła dla starości / żeby oprawy potrzebowała / tedy ma tę rzecz przed Urzędem opowiedzieć / aby go w thym upomionio / aby spólem z Sąsiadem budował. A

ieśli nie skarży ten co sye szkody boi / a za tym budowanie padnie na iego dom : Tedy Sąsiad który przyczynę szkody dał / oprawić to powinien : Ale ono drzewo co upadnie do dworu Sąsiadowego / Sąsiadowi przyydzie. Żadny nie może drzewa ani budowania stawić / ani kłaść do cudzego domu albo dworu / bez przyzwolenia tego / któremuby to ku szkodzie było : Albo żeby z tym **[k. 41r]** brzemieniem Dom albo on Dwór kupion / żeby to mógł za Prawem uczynić. *Speculo Saxonum lib: 2. arti: 49, Et Iure Municipali arti: 126.*

[hasła: budowa, wspólna sąsiad, ściana, urząd, dom, sprzedaż, odpowiedzialność za szkody]

Kominy / Wychody / Chlewy świnie / od ściany / albo od ogrodzenia Sąsiedzkiego / bliżej trzech sthóp nie mają być stawiane : y każdy Komin / Piec swój / ma tak opatrzyć / aby iskry które lecą / domowi Sąsieckiemu nie szkodziły. Wychody też / które kto czyni podle domu Sąsiada swego : tedy az do ziemie ma ie zawrzeć. Tę ustawę uczyniono / aby ieden drugiemu szkody nie czynił / aby każdy piec swój / albo Komin opatrzył / aby z iego niedbałości / szkoda nie była. A ieśliby takiego opatrzenia uczynić niechciał / powinien istotę uczynić / ieśliby szkodę uczynił / aby za to dosyć udziałał. Abowiem chociaby Sąsiad o to nie żałował przed tym : A wszakóż gdzieby sye szkoda sstała / powinien oprawić / dla tego / że to Prawem opatrzone / y ustawiono iest. *Speculo Saxonum libro ii, articu: 51. Et Iure Municipali articulo 124.*

[hasła: komin, chlew, ściana, dom, niedbałość, szkoda, skarga]

Dom gdyby khto chciał budować / albo murować : ieśli Sąsiad chce z nim spólną ścianę budować / a nakład z nim spólem czynić : tedy nie powinien ieden drugiemu placu swego **[k. 41v]** nie ustąpić / iedno społu ścianę budować / albo murować. Ale ieśli Sąsiad nie chce budować / a nakładu uczynić : tedy temu kto buduje / powinien mu ustąpić dla wywiedzenia ściany placu domu swego dwa łokcia na fundamencie / a na górze łokieć : a to dla tego nakładu / który czyni ten co buduje / że też tę ścianę będzie miał spólną z nim / iako y ten co buduje. A to sye tak zachowywa z zwyczajiu : a dobry zwyczaj / tedy iesth za Prawo / acz pisanego Prawa w której rzeczy nie będzie.

[hasła: dom, budowa, sąsiad, wspólna ściana, nakład, zwyczaj]

Dom albo budowanie na czyim gruncie iest / tedy za gruntem idzie : to iest / na czyim gruncie iest / tedy tego ma być y budowanie : To sye rozumie / gdyby kto co na cudzym gruncie zbudował : tedy gdy wykupią z ręku iego ono Imienie / iuż ono budowanie przy Imieniu zostawa. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 21. Et libro eodem, Articulo 53.*

[hasła: dom, budowa, grunt, *superficies solo cedit*]

Okno kto uczyni do cudzego domu / gdzieby na thym Domie / albo brzemię albo obowiązek / albo powinowactwo nie było żadne / przecoby to uczynić mógł : ma to za się swym kosztem zaprawić / aby Sąsiadowi tym nie ubliżył. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 49.*

[hasła: okno, dom, sąsiad]

[k. 42r] Dom Sąsiada swego ktoby skaził / złamał czasu ognia / boiąc sye aby dla niego

niezgorzał : Jeśli tam ogień dojdzie / ten co skaził nie powinien za to nic dać : Gdzieby ogień nie doszedł / powinien to zasię oprawić. Gdzieby to swą wolą uczynił nie z rozkazaniam Urzędowego / tedy to sam powinien nagrodzić. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 49.*

[hasła: dom, sąsiad, pożar, urząd, odszkodowanie]

Szkody swym dobytkiem nikt nie ma drugiemu czynić. Pasterza nikt nie ma chować osobnego / gdzie wszystka Wieś Pasterza chowa : dla tego aby Pasterzowi płacey którą ma za pracę nie umnieyszało sye. *Speculo Saxonum libr: ii, Articulo 54.* Abowiem gdzieby wolno kożdemu Pasterza chować / a Pasterza pospolitego / gdzie zwykła rzecz / że chowano przed tym : tedy byłaby krzywda tym ubogim / gdyby pospolitego Pasterza nie było : a uboższy prze chudobę / Pasterza osobnegoby sobie chować nie mogli.

[hasła: szkoda, ubogi, pasterz]

We Wsi albo w Mieście / cokolwiek sye sstanie ku pożytku ich / aczby sye na to wszytscy nie zwolili : tedy na co większa część przyzwoli / na to też ma przyzwolić mnieysza część ludzi. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 55.*

[hasła: wieś, miasto, zasada większości]

[k. 42v] O Zwierzętach szkodzących

Pies / kiernoz / byk / zwierzę kożde / Człowieka albo też bydle czyie gdy rani / albo ochromi / albo zabije : Pan czyie zwierzę szkodę uczyniło / wedle thego iako którey rzeczy szacunk a zapłatę ustawiono / dosyć uczynić a zapłacić powinien : A to ieśli ono dobytcze albo zwierzę / iako iest pies / gdyby sye otym dowiedział co sye stało / weźmie w swoją moc : ale ieśli go do siebie nie weźmie / y owszem wypędzi / nie chowa go / nie pasie / nie napawa : nie winien za to płacić. Ale ten komu uszkodzono / albo komu sye szkoda sstała / ma wziąć to bydlę iesli chce. *Iure Municipali Articulo 123. Et Speculo Saxonum libro ii, Articu: 63. Et Arti:40.*

[hasła: zwierzę, bydlę, rana, zabicie, pan, szkoda, odpowiedzialność]

Szkodę albo obraze / ieśli ktho weźmie od Zwierzęcia / kthóre z przyrodzenia szkodliwe iest / iako Niedźwiedź / Wilk : ieśli ie kto chowa na mieystcu thym pospolithym / kędy Ludzie [k. 43r] chodzą / a obrazi kogo : powinien ten kto ie chowa płacić. A ieśli ie chowa na mieystcu osobnym / iżby kto nie miał tam co czynić szedł tam / a wziął obrazę : Pan onego zwierzęcia / nie powinien tym obyczaiem płacić. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 49. Et Iure Municipali Articulo 38.*

[hasła: pan, szkoda, zwierzę, odpowiedzialność]

O Sędziach / y o sprawiedliwości czynieniu.

Sędzia kożdy nie ma inak sądzić / iedno wedle Prawa pisanego : y nie może ani ma innego Ortelu działać iedno wedle Prawa : a póki Prawa Maydeburskiego stawa / ma być im sądzono : a gdzieby go iuż nie stało / z Prawa Cesarzkiego miał brać Artykuły / iako ku któreyby rzeczy

należało / a wedle [k. 43v] tego sądzić. *Uidelicet in deffectu Iuris in Saxo : recurritur ad Leges. Ut de hoc Speculo Saxo: lib. i, in Prolog. Et Spe: Sax: lib: iii, Articulo 30. Et Spe: Saxo: li: ii, art: 36. & lib: i, articu: 18. & lib: iii, Articulo 44. Et Iure Municipi: articulo 44.*

[hasła: sędzia, prawo pisane, prawo magdeburskie, prawo cesarskie, wyrok]

Skarżyć albo Prawem czynić / troiacy Ludzie z potrzeby czynić powinni : Naprzód Opiekunowie o krzywdę Sierót którymi sye opiekaią : Abowiem gdzieby o ich krzywdy nieczynili / tedyby powinni sami im za to dosyć uczynić. Potomkowie też własni / gdyby Rodzica ich którego zabito / powinni o to czynić : boby sprawiedliwie thym Dziedzictwo stracić mieli / gdyby tego zaniedbawali. Mąż też o cudzołóstwo Żony swey / a to przeto / że mu to sromotę niesie : a o sromotę swą każdy powinien mówić. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 62.*

[hasła: skarga, opiekun, potomek, rodzic, zabójstwo, sprawiedliwie, mąż, żona, cudzołóstwo, dobre imię, dziedzictwo]

Sędzia żadny swey rzeczy sądzić nie może. *Iure Municipali Articulo 27.*

[hasła: sędzia, *nemo iudex in causa sua*]

Sędzia niegdy może sądzić ty / którzy nie są pod iego Jurisdycją / iako są Kupcy / którzy y tu y ówdzie kupiesctwa sprawuią. Aczkolwiek pod onym Prawem nie są / gdy ie pozwą / odpowiadać tam powinni. *Spe: Sa : li: i, ar: 70.*

[Słowa kluczowe: sędzia, sądzić, prawo, jurysdykcja]

[k. 44r] Gdzie sye która rzecz prawem pocznie / tham też ma koniec mieć. *Speculo Saxonum Libro iii, Articulo 13.*

[hasła: sędzia, jurysdykcja, właściwość sądowa]

Szacunek swój każda rzecz ma / y tak każda rzecz ma być płacona / iako iesth ustawiona : Acz kto drożey szacue na żalobie swey / ale Sędzia ma y powinien to moderować / *iuxta Vergeldum. Speculo Saxonum libro i, artic: 68.*

[hasła: skarga, wartość sporu]

Sprawiedliwości nie powinni ani maią w Mieściech inaczey czynić Rayce / albo Urzędnicy Mieystcy / iedno tym Prawem / w którym siedzą / to iest Niemieckim : oprócz o rany y o głowę / o to Polskim Prawem ma być sądzono : a zwłaszcza kiedy komu innemu sprawiedliwość czynią w takich rzeczach. Ale sami między sobą / którzy siedza w iednym prawie / o Rany / Tedy w tymże Prawie / y sądzić / y odpowiadać sobie maią : ale obcym Polskim Prawem / tak iako sye napisało / sprawiedliwość czynić maią. A o złodzieystwo / tedy tymże obyczaiem Prawa / w którym siedzą / sami sobie maią odpowiadać / y sądzić sye. Ale komu innemu / tedy wedle obyczaiu ziemię / tak iako tu iest ustawa w Podolu / ma o złodzieystwo odpowiadać y sprawować sye [k. 44v] obwiniony / wedle obyczaiu tamtey ziemi / który sye tu z żadnym Prawem niezgadza. A ten Artykuł wedle zwyczaiu a Prawa Pospolitego Polskiego ma być chowan.

[hasła: sprawiedliwość, miasto, rajca, prawo niemieckie, rany, zabójstwo, prawo polskie, obwiniony, zwyczaj, prawo właściwe]

Gościnne Prawo ma być pretsze / niżli tym co tam mieszkaia / albo przylegli są : y ma im być sprawiedliwość uczyniona / nadaley do trzeciego dnia. A za Gościa ma być rozumian / który iednego dnia nie może doiechać do onego mieysca / gdzie sprawiedliwości szuka. *Iure Municipali Articulo 46.*

[hasła: prawo gościnne, mieszkaniec, sprawiedliwość, gość]

Gdy ktho na kogo żałuie / tham gdy mu sye sprawi on / albo dosyć uczyni na kogo żałuie / powinien mu też zasię odpowiadać tamże. A wszakóż powinien mu sye pierwey usprawiedliwić o co go winuia / toż dopiero nań ma żałować o swe krzywdy : a póki mu sye nie usprawiedliwi / tedy ten nie powinien odpowiadać / co pierwey żałował. A ieśliby tez wiele ich iednego winiło / thedy nie powinien im odpowiadać / aż sye z pierwszym Sądownie odprawi : a wszakóż ma istotę uczynić / że sye usprawiedliwi kożdemu. *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 13. Et Articulo 12.*

[hasła: skarga]

[k. 45r] Sędzić ani skazować zarazem na prędcie niema Sędzia / w rzeczach innych : oprócz o rzecz gwałtowną sędzić powinien / która odwłoki nie cierpi / albo niesie na sobie Gorące Prawo. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 70.*

[hasła: sąd gorącego prawa, gwałt, gorące prawo]

Sędzia żadny / nie ma sędzić wedle wiadomości swey : ale iako usłyszcy / wedle żałoby y odpowiedzi / tak wedle tego skazować / y sprawować sye ma. *Speculo Saxonum libro ii, articulo I.*

[hasła: skarga]

Nakłady z zwyczajiu nie bywaią inne skazowane / iedno których kto Akty dowiedzie / tam gdzie sye prawuie. A wszakóż na to by miało być baczenie / kto musi daleko ieździć / a drugdy aż do Litwy za Królem : takie nakłady / nie mogą być Akty dowiedzione : Ale musi być na nie dowód inny / to iest Przysięga. Abowiem kto wygra w Prawie którey rzeczy / thedy then Prawem zwyciężony ma nakłady płacić / ten kto zyszcze tego / o co sye prawowali. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 8.*

[hasła: nakład, koszty procesowe, zwyczaj, dowodzenie, przysięga]

Gdyby kogo obwiniono przed Sądem oblicznie / a onby od Sądu uciekł / albo **[k. 45v]** odszedł : Tedy ty rzeczy / o co sye przed Sądem rzecz działa / maią być Powodowi przysądzone. A gdzieby theż na niewinnego żałowano / Tedy z niewinnego może być winny / z pięci przyczyn. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 45.*

[hasła: obwiniony, ucieczka przed sądem, powód, skarga]

Sędzia niema nikomu ukracać czasu przodłużenia / iako w której rzeczy należy wedle Prawa / iako o dług albo o inne rzeczy pozwanemu. Ale powodowi nie dawaia dylacyey / odwłoki : Abowiem Powód ma dosyć czasu rozmyślać sye na to / o co żaluie : Także też ma być uczyniono czasu pozwanemu / aby sye rozmyślił / a odpowiedział. *Speculo Saxo: lib: ii, Articulu: 2.* A wszakóż w niektórych rzeczach y pzowanemu nie dawaia dylacyey / iako gdy idzie o rzecz małą / która łącno może być orzprawiona : a między ubogimi osobami dla utraty a nakładu ich / między tymi zarazem sprawiedliwość ma być : Gdyż łącna odpowiedź w Prawie / Iż kogo pozową / ma przeciw albo znać. Gdzie też idzie o gwałtowne rzeczy / o co zarazem sprawiedliwość czynić powinna rzecz. Ieśli też kogo ubiją / albo o sfałszowanie Listów / przeciw tym co fałszuią / albo przeciw tym co ie piszą / albo co ie noszą / albo przeciw Świadkom fałszywym : zarazem po żalobie ma przeciw albo znać. Wszakże w tych rze[k. 46r]czach ma obronę pozwany wedle Prawa / y dylacye. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 3.*

[hasła: sędzia, dług, pozwany, powód, ubogi, nakład, sprawiedliwość, dylacja, rzecz, gwałt, fałszerstwo, dokument, świadek, skarga, obrona]

Drogę wolną / iedna Wieś drugiey ma dać ode Wsi do Wsi : a ktoby sobie nową drogę czynił / gdzie iey przed tym nie było / tedy może być o to Prawem pociągnion. *Speculo Saxo: lib: ii, articulo 27. & art: 47.* A droga ma mieć ośm stóp w szerzą. *Speculo Saxonum lib ii, articulo 59. Et Iure Municipali articulo 131.*

[hasła: wieś, droga]

Ci co na Sądzie siedzą / nie maią takich rzeczy przypuszać a przyymować / iż gdyby kto rzecz swą którą w Prawie wiedzie / spuścił / albo sprzedał możniejszemu albo przełożenszemu / dla uciśnienia uboższego / aby aby to uboższemu co szkodzić miało : y owszem taki który spuszcza / albo przedaie / swą rzecz tracić ma. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 48.*

[hasła: ubogi, sprzedaż, szkoda, bogaty]

Ieśliby komu łaiano / a on też zasię łaiiał / a odmawiał : nie powinien takich słów opravować / gdyż odmawia / a nie sam początkiem / aby przymawiał : bo nie powinien nikt nikomu czynić poczciwości kto mu łaiie. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 16. & libro iii, Articulo 45.*

[hasła: odszkodowanie, obraza]

[k. 46v] Aczby kto był niewinien / winnym sstać sye może z tych przyczyn : że złodzieyską rzecz u niego zastano / wrócić mu ią każą / a on nie wróci. *Speculo Saxon: libro ii, Articulo 36.* Kto niedpouści szukać u siebie gdy z Sądu poślą. *Speculo Saxo: li: ii, arti : 22. & arti: 13.* Albo ktoby kogo złaiał / zesromocił : a skazano mu / aby mu to oprawił / a onby niechciał / winien ostawa. *Speculo Saxon: libro i, artic: 68.* Gdyb też odpowiadać niechce / gdy nań żaluią o co przed Sądem / iuż winien ostawa. *Speculo Saxon: lib: ii, articulo 45. & Specu: Saxo: libro iii: articulo 39.*

[hasła: kradzież, pomówienie, odszkodowanie, winny, niewinny]

Karanie na gardle albo na zdrowiu / thedy ym personam ma być odwłoczono : Niewiescie brzemienny / aż porodzi. Dziecięciu które ieszcze ku latom nie przyszło . a Opiekalnika by

nie miał : Thedy odkładaiają do drugiego Sądu / aby Opiekuna miał. Szalonemu / aby poznano ieśli z szaleństhwa to uczynił / albo z inney przyczyny. *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 3. & libro ii: Articulo 55.*

[hasła: kara śmierci kara cielesna, kobieta, brzemienna, dziecko, pełnoletność, opiekun, szalony]

Z mnimania / thrzech rzeczy nie ma nikt czynić. Naprzód / że mniema a pewnie niewie / przysiądz nie ma. Wtóre / nie ma nikt sądzić z [k. 47r] mnimania : Abowiem mógłby w tym omyłkę a krzywdę uczynić. Trzecie / o mnimaney rzeczy nie ma być tak dzierzano / iako iuż o pewney wiadomey prawdzie. *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 8.*

[hasła: domniemanie, przysięga, omyłka]

Sędziowie / Przysiężnicy / trzeźwio maią sądzić / y skazania naydować. *Speculo Saxonum libro iii Articulo 69. & libro i, Articu: 59.*

[hasła: sędzia, ławnik, sądzenie]

Sędzia żadny ani srodzey ani też lzey / o występy nie ma sądzić / iedno iako w Prawie napisano. *Speculo Saxonum libro iii, articu: 86.*

[hasła: sądzenie wedle prawa]

Do Duchownego Sądu / gdzieby Świecki Świeckiego pociągnął / o rzeczy któreby Sądowi Duchownemu nie należały / a o szkodęby tym przypawił drugiego : Tedy gdyby go o to Prawem pociągniono : winami ma być karan / y szkode ma temu / kogo pociąga do Duchownego Sądu. *Speculo Saxonum libr: iii, Articulo 87. & Iure Municipali Articulo 28.*

[hasła: sąd duchowny, właściwość sądowa]

Sędzia gdy siedzi na Sądzie Gaionym / tedy coby sye przed nim działo / może świadczyć / y z Przysiężniki : a inedy / thedy nie waży świadectwo iego : kiedyby mu wiary nie dano / [k. 47v] musiałby przysiądz. *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 88.*

[hasło: sędzia, sąd gajony, świadectwo, ławnik, przysięga]

Aczkolwiek iest wiele rzeczy różnych / wszakże iednak k sobie podobnych. A tak iedno Prawo z drugiego pochodzi. A przeto wskazaniu rzeczy / iednego Prawa używać możemy. Abowiem gdzie są rzeczy k sobie podobne / tedy thez Prawo iest podobne ktemu. Bo gdzie iedna rzecz ku której podobna / w takich tez rzeczach iedno Prawo ma być. *Speculo Saxonum Libro i, Articulo 8. Et Libro ii, Articulo 12.*

[hasła: prawo właściwe, podobne sprawy]

Sędzia / to iest Burmistrz / Wóyt / może być przeświadczon we dwu rzeczach : Iżeby sprawiedliwości nie chciał uczynić / gdyby iey u niego żądano : A ten co o to żałuie / mianuie Świadki którzy przy tym byli. Tedy Powód przeciw takiemu Sędziemu / samotrzeć ma dowód czynić. Albo gdzieby sye sędzia chciał odwieść / tedy samotrzeć z równymi świadki / którzy

przeciwko iemu świadczyli / ma sye odwieść : a to w tych rzeczach / które o pothoczne krzywdy / albo sprawy między ludźmi są. Ale gdzieby było około tey sprawy / o którąby na gardle albo na zdrowiu karać miano / gdzie sprawiedliwości nie czyni : Powód samosiódm ma tego dowieść. *Ut de [k. 48r] hoc Iure Municipali articulo 17. Z łakomstwa / z Boiaźni / za dary / z nienawiści / nie ma sye bać bogatszego / aby iemu dla strachu / albo komu k woli / miał swóy Sąd niesprawiedliwy czynić / albo sądzić z nienawiści / iżby sye na kogo gniewał / albo z łaski / iżby komu życzył / nie ma sądzić / iedno Boga przed oczyma mieć. Iure Muuicipali Articulo 18.*

[hasła: sędzia, burmistrz, wójt, sprawiedliwość, świadek, powód, samotrzeć, dowód, kara śmierci, kara na ciele, samosiódm, dowodzenie, niesprawiedliwy wyrok, stronniczy wyrok, sądzenie]

Dekrety Sądowe / z thych przyczyn moga być skażone : iesli ie Sedzia czyni ten któremu to nie należało / to iest / nie w swey Iurisdicyey : ieśli sye niezgadza z Prawem / to iest / o inne pozwano / a o inne skazał : ieśli też taka sentencya nie ma w sobie albo zdania w stracie iedną stronę / albo wolności uczynienia : ieśli przez stron / iżby strony niebyły / albo pozwanie przed tym nie było ieśli też w Święto Sentencya sye sstanie / albo nie na tym mieyscu / gdzie zwykły bywac. O czym w Cesarskim Prawie. A zwłaszcza gdy Sędzia nie w swey Jurisdicyey Dekret uczyni. *Ut de hoc Speculo Saxonum Libro i, Articulo 59.*

[hasła: wyrok, jurysdykcja, sędzia, prawo cesarskie, strona, nieważność postępowania, wadliwość wyroku]

W innym Prawie nie powinien nikt odpowiadać / iedno z tych przyczyn : Napierwey acz w innym Prawie siedzi / ale tam imienie ma [k. 48v] gdzie go pociągniono. A tak dla oney maiętności którą tam ma / powinien odpowiadać. *Speculo Saxon: libro iii, articu 25. & Iure Municip: Arti: 28. & arti: 66.* I Wtóre gdyby kto tam iaki występ uczynił / tam w onym Prawie gdzie go pociągniono / thedy tam powinien odpowiadać. I Trzecie gdzie kto kupczy albo sye załuży / tam też powinien odpowiadać. I Czwrte / gdzie kto żałuie w Prawie / tam też zasię usprawiedliwić sye ma : Iako o tym *Speculo Saxonum libro i, articu: 61. & lib iii, arti: 79. & libro eodem arti: 26. & lib: i, arti: 70. Et Iure Muni: artic: 28.* A iż Sędzia z Urzedu swego może wszelakie sprawy sądzić : Iako o tym *Speculo Saxonum libro i, arti: 59.* Wszakże ma opatrzeć a na baczeniu mieć / aby tych rzeczy / któreby iego Prawu a sądowi nie należały nie sądził. Ieśliby też kto do iego sądu pociągnion był o rzecz któraby iego Sądowi nie należała / ieśliby sye nie wyymował do swego Prawa / ale tam odpowiadał : iuż to nie Sędziego wina będzie / ale tego co sye nie wyymował. Abowiem iuż skazanie będzie powinien cierpieć : któreby nic nie wazyło / by sye był w Sąd niewdawał / a do swego sye Prawa odzywał. *Iure Municipali Articulo 28.* Ale iednak to sye wszystko zamyka w Artykule *Speculo Saxonum libro iii, Articulo 25.*

[hasła: właściwość sądowa, skarga, sędzia, urząd]

[k. 49r] Odpowiedzieć na žalobe ieden drugiemu powinien Sądownie : oprócz thym którzy są na sławie y poczcivości zmazani / iako są złodzieie / zbóyce : iako o tym *Specu: Saxon: libro i, articulo 37.* Albo którzy są wywołani / albo wypowiedzeni. *Speculo Saxonum libro i, articulo 38.* Albo gdzieby sye odkupili / gdzieby ie karać z Prawa sromotnie skazano. *Speculo Saxonum libro i, Arti: 40.* Albo też żywot albo członek odkupili / w czymby iuż byli skazani.

Speculo Saxo: libro i, Articulo 65. Gdyż też tacy gdzieby ie potym o co winiono / w żadney rzeczy bronić sye a odchodzić przysięgą nie moga. *Speculo Saxonum libro i, articulo 39. & libro iii, articulo 16. Et Iure Municipali Articulo 4. & Articulo 22.*

[hasła: skarga, dobra sława, złodziej, zbójca, przysięga]

Długu ieden na drugim nie ma dochodzić w innym Prawie / ieśli obadwa są a siedza w iedney Iurisdicyey / tho iesth w iednym Prawie : a zwłaszcza gdyby dłużnik był osiadły. A ieśliby kto pociągnął do inney Iurisdicyey / niżli tam gdzie siedzą ci obadwa : a ten obwiniony ciągnąłby sye do swego Prawa / ieśli go nieodeślą / a ten pociągnie ku Prawu tego co mu w inney Iurisdicyey trudność a szkode zadał / że go tam pociągnął / gdzie go ciągnąć nie miał / y **[k. 49v]** dowiedzie tego Listem od onego Sądu / do którego go było pociągniono : tedy ten który go pociągnął do innego Prawa / powinien szkodę a nakłady oprawić. *Iure Municipali Articulo 68.*

[hasła: dług, jurysdykcja, dłużnik, właściwość sądowa, obwiniony, szkoda, dokument, dowodzenie, koszty sądowe]

W Prawie kogo winią / powinien w odpowiedzi swey albo przeciw albo znać : oprócz iżby kto powiedział aczby sye nie przął / ale że iuż dawność temu wyszła / o co go pozywa : albo iżby sye wyymował do swey Iurisdicyey / a do swego Sędziogo. *Speculo Saxonum libro ii, Artic: 3.*

[hasła: zarzut przedawnienia, jurysdykcja, właściwość sądowa]

O Appellacyach.

Appellacya / ta idzie do sześci Niedziel kiedy Pan iest w Ziemi : ale gdzieby Pana w Ziemi nie było / do którego sye appellacya ciągnie : tedy do ośmnaście niedziel Appellacją składaia. A wszakże ta sześć niedziel nie miałyby sye rozumieć / iedno gdy Pan do Ziemie przyiedzie. *Speculo Saxonum [k. 50r] libro ii, Articulo 12.*

[hasła: apelacja, termin]

[k. 50] Sentencya / to iest skazanie / gdyby czyniono : Thedy ten komuby sye krzywda widziała / natychmiast ma przeciw temu mówić / a do swego Pana wierzchniego appellować : Abowiem kto milczy / a nie mówi o tho / ten iuż przyzwala na Dekret. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 6. Et Iure Municipali Articulo 14. & articulo 20.*

[hasła: wyrok, krzywda, apelacja]

Appelluie gdy kto / anie przyniesie na dalszym dniu gdy iuż Rok przypada skazania albo rzeczy pomocney / albo nie dowiedzieli *Legale impedimentum* : tedy swą rzecz traci / ten co appellował. *Speculo Saxonum libro ii, Articulo 6. Et Iure Municipali Articulo 14. & Articulo 21.*

[hasła: apelacja, termin sądowy, dowodzenie, *legale impedimentum*]

Appellacją gdy kto uczyni / tedy w tey rzeczy ani strona / ani Sąd / nie ma daley postąpić / aż Appellacya przez Sędziogo do którego appellowano / będzie odprawiona. *Iure Municipali*

Articulo 13. & Articulo 17. Et Speculo Saxonum Libro ii, Aaticulo 12. & Articulo 13.

[hasła: apelacja]

Appelować od Jednaczów nikt nie może. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 55. & Libro ii, Articulo 11. Iure Municipali Articulo 11.*

[hasła: apelacja, jednacze, postępowanie polubowne, arbitraż]

[k. 50v] O Przekązkach / przez które sye ieden może wyiąć / gdyby ku Prawu nie stanął : iako Łacinnicy zową *LEGALE IMPEDIMENTUM*.

Legale Impedimentum / to sye Polskim ięzykiem rozumie / Przyczyna słuszna a Sprawiedliwa / przes którą / gdyby kogo zastała a zaszła iżby nie mógł dosyć uczynić Sądowemu skazaniu : tedy sye tym wymówić może / żeby u Sądu być nie mógł : Naprzód gdyby więźniem był. Niemoc ciężka takowa / prze którąby przydź nie mógł do Sądu. Gdyby też był na pielgrzymowaniu / żeby mu thego przed tym / pokiby nie **[k. 51r]** uszedł nie powiedziano / albo go zapozwano : tedyby sye thym wymówić nie mógł / gdzieby mu opowiedziano. Wyprawa Woienna / albo też wielkie wylanie wód / żeby przebyć nie mógł : albo ktoby był w innych ziemiach na KUPIECTWIE. A tak tym sye ieden wymówić może / że o szkodę nie przyydzie / gdy iedno thego wedle Prawa dowiedzie przysięgą : co ma uczynić / albo Poseł / który ty rzeczy opowieda / albo on sam gdy sye wróci / od kogo tę rzecz opowiedaią. A na woley będzie Powodowey / to iest / tego który żałuie / kogo będzie chciał przypisać ku przysiędze / ieśli Posła kthóry opowiedał przyczynę którą z tych / czyli samego onego czyia rzecz iest / gdy będzie. A gdzieby tego przysięgą nie dowiódł / upadnie w swe rzeczy. Także theż Rękoymia że powinien odpowiedzieć / za kogo ręczył. Ma też odpowiedzieć / gdzieby która przekązka z tych była / gdyż wszystkie obronę Rękoymia ma mieć / któraby przysłuszała temu za kogo ręczył / a kthóraby słusznie z Prawa być miała. *speculo Saxonum Libro ii Articulo 7. Et Iure Municipali Articulo 47.*

[hasła: *legale impedimentum*, ekscepcje, przysięga, powód, rękojmia]

[k. 51v] O Jarmarkach

Na Jarmarkach wiele sye tego przygadza / że Poddane z innego Prawa sądzą o każdą rzecz / o khtórákółwiek kto żałuie / ku krzywdzie nietylko onym które sądzą a niegdy uciskaią / ale też y ku krzywdzie tym / pod których zwierzchnością są : y przewali to Jarmarcznym prawem / ci co krzywdę czynią. Gdyż którymkółwiek Miastam Jarmarki dawaią / nie opisuią tego aby co czynić mieli z krzywdą czyią : Aczkółwiek w Maydeburskim Prawie napisano / w których rzeczach w innym Prawie / niżli w tym w którym siedzi / odpowiadaćby każdy powinien. A wszakóż / iż zwyczaj też za Prawo iest : tedy ten obyczaj był zawsze / y ma być chowan tu u nas w Polsce / że nie maią być inne rzeczy sądzone / iedno gdyby kto obiecał albo sye uiścił / tam na tym mieyscu gdzie Jarmark / iżby albo dług płacić / albo kupią postawić miał / a nie uczynił temu dosyć. Także też Rękoymia / gdyby ręczył za kogo / tedy także też może być z nim czyniono / iako y z Istcem / al **k. 52r]**bo o iakieżkółwiek długi albo wysthępy / gdyby nie osiadły był / a tamby go przyścigniono / tam sye uiścić albo usprawiedliwić ma. Też w przedawaniu / w kupowaniu / którebytham na Jarmarku czynili /

gdyby iaka różnica przysła / tham sye o tho maią rozprawić. Gdyby też u kogo kradzioną rzecz zastano / albo iżby tham iaką fałszywą kupią przedał / albo gwałt uczynił / albo kogo zabił / ranił tamże : Tedy z strony występu może tham być sądzon. Ale o inne wszystkie rzeczy nie mogą sędzić chocia na Jarmarku / wedly stharadawnego zwyczaiu / który iest za Prawo. Bo iuż by w onym Prawie w którym siedzą sprawiedliwości szukać nie potrzeba / gdyby sye mieli sędzić na Jarmarkach o wszystko : coby był y zły przykład / y wielki ucisk ludziom. A też *in Iure Municp: artic: 28. in Glossa* tam wyrazono w których rzeczach khto powinien w innym Prawie odpowiadać. Bo y krzywdaby była Panom tym czyi by poddani byli : Y nie trzebaby iuż thym obyczaiem sprawiedliwości szukać / tam gdzie mieszkanie maią : gdyż tho *Regula Iuris, quod Actor sequitur forum rei*. Iużby sye tym gwałciła Iurisdicya tych którzy Imienia maią *cum omni Iure & dominio* : bo ktoby mógł o każdą rzecz gdziez by kolwiek zastał tego / od kogoby sye krzywdę mienił mieć / sprawiedliwości na nim dochodzić / **[k. 52v]** iużby nie trzeba sprawiedliwości szukać w oney Iurisdicyey gdzie poddany siedzi. A tak & *ex Iure & consuetudine*, każdy tam powinien / *in illa Iurisdictione* Sprawiedliwości szukać / gdzie kto osiadł / *praeterquam in istis casibus*, iako sye napisało.

[hasła: jarmark, poddany, właściwość sądowa, prawo magdeburskie, miasto, zwyczaj, fałszerstwo, sprzedaż, gwałt, zabójstwo, zranienie, pan, domicyl, majątek, jurysdykcja, *regula iuris*, osiadły]

O Wielkierzu

Plebiscitum / Wielkierz : który sobie Miasta czynią / na thy sye ściąga / którzy nań przyzwalaia / albo którzy ij sobie stawia za Prawo. A gdy sye ukaże / że tak przed thym sądzono / albo ij wierzchni Pan potwierdzi : Tedy ij powinni dzierzeć ci co nań przyzwalaia / a co pod tym Prawem siedzą. Bo by to miało sye ściągać na inne / iużby to był nie Wielkierz / ale Prawo : a osoby które nie representuią *publicam personam*, tedy Prawa stawic nie mogą. *Specu: Sax: libro ii, Articulo 47. Et Iure Municp: Articu: 1. & articulo 22 & articulo 14. & articulo 44.*

[hasła: wilkierz, stanowienie prawa]

[k. 53r] O Przywileiach Chyrographiech / y o Ręce własney

Gdyby kto Listh na sye dał / a dowodzonoby nań iego Listem / a onby sye Pieczęci swey przął : tedy gdy samotrzeć przysięże / że tho nie iego Pieczęć iest ani była / tedy wolen będzie. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 15.*

[hasła: dokument, dowodzenie, pieczęć, samotrzeć, przysięga]

Przywileie thym bywaią tracone : Naprzód / iesliby skrobany był / albo znacznie co przypisano : albo iżeby ukazował do innego pierwszego Przywileia / a tegoby pierwszego nie było : iesliby też przeciw pospolitemu pożytku co było na nim : albo gdzieby dano do czasu / a czas ten iuż minął. Gdzieby też dano na przeciwko **[k. 53v]** Prawu czyiemu / któryby pierwey Prawo miał. Jesliby go tez ktho nie używał / albo inaczey go używał niżli tego Przywilej obmawia. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 49.* A tak Listy gdy ie do Sądu przyniosą / pilnie maią być oględowane. *Ut de hoc Speculo Saxonum libro ii, Articulo 42.*

[hasła: przywilej, dokument, dowód, nieważność dokumentu]

O Sługach.

Sługa któryby rzeczy Pana swego sprzedał / przegrał / albo zastawił : Pan tego Prawem u kogo rzeczy są dochodzić y doydź może. Wszakże ty dwie rzeczy któreby sługa albo syn / który za służbę ma być rozumian / w thakiey mierze co uczynili / tedy Pan powinien dzierżeć. Pierwsza rzecz / Kiedyby Kupiectwo sprawować poruczono / a zwłaszcza gdzieby im Pan Pieczęci zwierzył / aby iego imieniem sprawowali : co Sługa w tym uczyni / powinien Pan dzierżeć. Druga / [k. 54r] gdzieby te domy / iako karczmy ztąd pożytki idą / sprawowac im polecił : iesliby co sługa w takich rzeczach uczynił / przedawaiąc / albo kupuiąc / albo pożyczaiąc / tak iżby ona rzecz należała a ciągnęła sie ktemu / co mu poruczono : tedy to pan powinien dzierżeć. Albo gdzieby też syn albo sługa uczynił / coby ku pożytku Oyca albo pana było : iżby pieniędzy na to pożyczyl / aby dług był zapłacon / albo sługam / iżby ich myto zapłacono / albo ie też strawą opatrowano : albo gdzie by iuż dom upaśdź miał / iżby go z onych pożyczanych pieniędzy oprawiono : tedy pan powinien to dzierżeć. *Speculo Saxonum lib: iii. Articulo 6.*

[hasła: sługa, pan, sprzedaż, zastaw, syn, pieczęć, nieruchomości, dom, pożyczka, ojciec, pieniądze, dług, myto]

Sługa gdy bez przyczyny od pana swego odeydzie / albo uciecze : powinien tyle panu zapłacić / za co go pan zmówił. A iesli co przed tym wziął na myto / tedy powinien we dwóynasób to zapłacić. *Speculo Saxonum libro ii Articulo 31. Et Iure Municipali Articulo 80.*

[hasła: sługa, opuszczenie pana, zapłata, myto]

Sługa wolny / gdzieby o zapłatę pana swego pociągał / ma tego przysięgą dowieśdź. Ale iesliby pan ciągnął sie do tego / a dowieśdź chciał / że mu zapłacił : Tedy bliższy będzie dowieśdź niżli sługa. *Speculo Saxonum libro i. Articulo 22. Et Iure Municipali Articulo 78.*

[hasła: sługa, przysięga, dowodzenie, zapłata, bliższosc do dowodu]

[k. 54v] Sługa uiednany / od swego pana nie może odydź przed czasem póki nie dosłuży / oprócz dwoiey przyczyny : Albo żeby sie ożenił / gdyż Małżeństwa świętego nie ma nikt przekazać. Druga / gdyby na służbę przypadła Opieka których dzieci / którymi by sie opiekac musiał : abowiem panu nie będzie tak wielka szkoda / chocia sługa odeydzie / iakaby była dzieciom / gdyby będąc ich Opiekalnikiem / nie dożrzał ich. A tak kto co czyni czego Prawo dopuszcza / za to nic nie pokupnie. *Spec: Saxo: lib: ii. Artic: 33.*

[hasła: sługa, pan, opiekun, opieka, dziecko]

Pan żadny nie powinien o winę sługi swego odpowiadać : oprócz gdyby go obwiniono / twoią wolą / twoią pomocą sie to sstało : tedy powinien o to w Prawie odpowiadać. *Iure Municipali Articulo 80.*

[hasła: pan, sługa, obwiniony, odpowiedzialność]

Za służbę pan nie powinien więcej zapłacić / gdyby przyszło na iaką oprawę / tylko ile iego

myta u niego sstawa : oprócz żeby z pańskiego roskazania co uczynił / albo żeby z pańskim wiedzeniem to uczynił. *Iure Municipali Articulo 80. Et Speculo Saxonum libro ii. Articulo 32. Et libro iii. Articulo 6.*

[hasła: sługa, pan, zapłacić, myto]

[k. 55r] Sługa gdy umrze / tedy pan powinien zapłacić myto iego bliższym / to co sługa zasłużył / a co słudze miał dać / a co zasłużył do czasu śmierci swej. Także też kiedy pan umrze tedy potomkowie iego / powinni sługam służbę płacić : a gdzieby potomkowie nie znali sie ktemu / a zapłacić nie chcieli : tedy przeciw potomkom bliższy iuż sługa dowieźdź / na służbę swoją. *Iure Municipali Articulo 80.*

[hasła: sługa, śmierć, pan, potomek, dowodzenie]

Sługa rzeczy pańskich przegrać nie może : Bo gracz iest iako Zbójca / bo by mógł innak mieć tego pieniądze z którym gra / iżeby ie mógł wydrzeć albo ukraść / tedyby nie grał : ale iż tego nie może uczynić / grą tego dostać chce. U kogo też fałszywe kostki naydą / ma bydź karan iako Złodziej. *Speculo Saxonum lib: iii. Artic: 6.*

[hasła: sługa, zbójca, pieniądze, fałszerstwo, kara, złodziej]

[k. 55v] O Prokuratorach.

Prokuratora powinien Sędzia dać / ktoby go nie miał / kto on prosi. *Speculo Saxonum libro i. Articulo 60. Et Iure Municipali Articulo 16.*

[hasła: przyznanie pełnomocnika]

Prokuratorami niemogą bydź / a zwłaszcza w świetckich rzeczach / ludzie nie pełnego rozumu / lat rostopnych ieszcze nie mający : Kacierz / Mnich / Żyd / Kapłan / Niewiasta. *Iure Municipali Articulo 16. Et Speculo Saxonum libr: ii. Articulo 63. Et Iure Municipali Articulo 42.*

[hasła: wymogi dla pełnomocnika]

Prokurator gdyby go Sędzia dał komu / aby od niego rzecz mówił : wymówić sie z tego nie może. A gdzieby sie wymawiał / bez słusznych przyczyn : tedy go Sędzia słuchać potym nie powinien / y może mu zakazać u swego sądu mówić. A ty przyczyny są / z których sie słusznie może wymówić: Naprzód / gdyby miał mó**[k. 56r]**wić przeciw Panu swemu : przeciw powinnym a krewnym przyjaciołom : przeciw innym powinien mówić / gdy mu Sędzia każe : albo gdyby miał zaszcie a nieprzyjaźń z tym / od kogoby mówić miał / tym sye też słusznie wymówić może. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 60. Et Iure Municipali Articulo 42.*

[hasła: wykluczenie pełnomocnika]

Prokurator / kthóryby co zdradliwie uczynił / iżby umyślnie a dobrowolnie ku szkodzie tego czyieby rzecz sprawował / dał na sobie zyskać : albo theż wiedząc iuż położenie rzeczy / y

obrony strony they / czyiey sye rzeczy sprawować podiał / żeby do strony przeciwney przysthał / y sprawował albo bronił rzeczy onego / przeciw któremu być miał / ku szkodzie pierwszego którego rzeczy sprawować sye był podiał : za tho taką winę a pokutę odnieść ma / iż bezecnym za to być ma. *Speculo Saxonum libro i, Articulo 60.*

[hasła: pełnomocnik, obrona, strona, szkoda]